

Férfiak egy elnőiesedett pályán

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Elméleti háttér	4
<i>Az óvoda</i>	<i>4</i>
<i>A nemek közötti különbségek</i>	<i>5</i>
<i>A nemi identitás történelmi áttekintése</i>	<i>5</i>
<i>Nemek társadalma</i>	<i>6</i>
<i>A pszichológus szemszögéből</i>	<i>7</i>
<i>Nemhez köthető játéktárgyak</i>	<i>8</i>
<i>Sztereotíp minták</i>	<i>13</i>
<i>Férfiak és a nők közötti munkamegosztás</i>	<i>16</i>
<i>Oktatás</i>	<i>18</i>
<i>Feminizáció</i>	<i>23</i>
<i>Feminin/Maszkulin értékek</i>	<i>25</i>
<i>Gyermekgondozók és nevelők</i>	<i>27</i>
<i>Képzésük-támogatásuk</i>	<i>29</i>
3. Kutatás	32
<i>Hipotézis</i>	<i>32</i>
<i>A vizsgálat</i>	<i>32</i>
<i>A kutatási módszer bemutatása</i>	<i>32</i>
<i>Empirikus eredmények</i>	<i>33</i>
<i>Interjúk bemutatása</i>	<i>44</i>
4. Összegzés	48
<i>Felhasznált irodalom</i>	<i>49</i>
<i>Melléklet</i>	<i>52</i>

1. Bevezetés

Tapasztalhatjuk, hogy vannak családok, ahol az apa marad otthon gyeseen, gyeden gyermeke mellett, gondozza, neveli, miközben a család egyéb feladatait is megoldja. Legtöbbször a háttérben anyagi kérdés húzódik, hisz egy munkanélküli, vagy alacsonyabb fizetésű férfi kiválóan helytállva férfiakként jobban ki kellene venni részüket a nevelésből. a gyermekek óvodai viselkedéséből gyakran kiderül van-e kapcsolatuk az apával, együtt élnek a családban, vagy csak ritkán, esetleg egyáltalán nem találkoznak. Érzékelhető mennyire nem ismerik a férfi nem szerepét a családban, és az is szembetűnő, mennyire nagy szükségük lenne erre, pl.: különböző magatartásformák alakulásához, bizonyos tevékenységek kipróbálásához, egy olyan „tartáshoz” amelyek elsajátítása nagyon is férfimodell függő.

Ha jobban belefeledkeznénk a bonyolult témába, egyértelművé válna, milyen nagy szükség van férripedagógusra az óvodában. Segítséget, támaszt jelenthetne egyedülálló anyáknak, óvónőknek. Ha ez így él a valóságban, esetleg vágyainkban, akkor ez az óvodára is érvényesíthető lehetne, itt is meg kellene osztani a munkát két nem között. a szülők az óvónővel találkoznak az óvodában, legtöbbször az anya beszél meg gyermekével kapcsolatos dolgait. Ezt a fajta nyitottságot sokan elképzelni sem tudják egy férfi pedagógussal, pedig ugyanazt a természetességet elvárhatnánk vele szemben is. *(Perlai 2009)*

A kitolt határvonalak lehetővé teszik a gyermekek számára azt a szabadságot, amelyben kiszélesedhet megismerni vágyásuk, tevékenységük, bátrabbá válhatnak, önbizalmuk erősödése új irányokat is élvezhet. Ugyanakkor másként fogadják a határozottságot, következetességet, megerősítéseket, elismerő szavakat a férripedagógustól, aki olyan erkölcsi tulajdonságokat képes formálni a gyermekben, amelyek gyakran elmaradnak a családi nevelésből is, meg talán az óvodából is. Vizsgálataimmal erre szeretnék rámutatni.

2. Elméleti háttér

Az óvoda

„Az óvodák őseinek az 1816. január 1-én, New Lanarkban nyílt infant schoolt, kisgyermekiskolát tekinthetjük. Ezt az intézményt is egy férfi alapította, akinek a neve Robert Owen volt. Nevelője, James Buchanan, Owen elképzeléseinek megfelelően figyelembe véve a gyermekek fejlettségét, már két csoportban foglalkoztatta a gyermekeket. (A 2-4 és 4-6 évesek külön csoportot alkottak.) Érdemes itt megemlíteni egy pár a témához illő részletet az óvodapedagógia történetéből. Az első magyar óvóképzőben csak férfiak tanultak, ez Tolnán volt. Akik ide bekerülhettek, azoknak „felkészült, szeretetteljes, megértő, nyugodt, nemes viselkedésűnek kellett lenni.”

„Nagyszombaton óvodát vezetett, később Prágában, Pozsonyban is ott volt az első óvodák szervezésénél, megnyitásánál. 1832-ben megjelent könyve: Óvó iskola a 2-7 éves gyermekek számára, melyben gyakorlati nevelésnek alapját fektette le.” Az első hazai óvóképzőben, Rehlinger Antal volt, aki a későbbiekben sokat segített az óvodák létrehozásában.

Tolnán, egy német nyelvű közegben, magyar nyelven oktattak – erősítvén a magyar nyelv szerepét. Az első hallgatók több nyelven tudtak beszélni, ami akkor elsősorban a férfiakra volt jellemző. Erre szükségük volt, egyrészt a képzés megértéséhez, másrészt a gyermekkel való foglalkozáshoz. Olyan alapismereti tanításról volt itt szó, amelyben csak a férfiak tudtak megfelelően helyt állni és csak ők voltak alkalmasak. Itt nem gazdag, vagyonos családok gyermekeivel foglalkoztak, hanem olyan gyermekekkel, akik nem jutottak iskolai oktatáshoz, mégis ugyanolyan szintű oktatásban részesültek, mint az iskolába járó gyermekek. Fontos szerepet kapott a vallás gyakorlása, amelyet a megint csak a férfiakra kellett bízni. „Ma a XXI. században, amikor már nem funkciópótlás, mint a XIX. században, amikor már az iskolai oktatás – az óvodától függetlenül – általános és kötelező jelleggel működik, az óvoda a gyermekből, a gyermek szükségleteiből indul ki, arra építkezik, fejleszt, nevel az egyén személyisége és képességei szerint, hangsúlyosabb szerep jut a női óvodapedagógusoknak.” (Perlai 2009, Hegedűs 2010)

A nemek közötti különbségek

A férfiak és nők szociológiájának egyik legtöbbet tárgyalt elméleti kérdése a nemek közötti különbségek okai. Két elméleti felfogás állt egymással szemben. Az egyik szerint a különbségek a biológiában, a genetikai eltérésben rejlik és ezért szükségszerű, a másik szerint a különbség elsősorban pszichológiai és szociológiai természetű, a gyermekkori szocializációban a társadalmi környezet hatására alakul ki, ezért egyáltalán nem szükségszerű. A szociológusok megkülönböztetnek nemi (gender) szerepeket és a nemi (gender) identitást. A nemi szerepeken azokat a társadalmi szerepeket, tevékenységeket, magatartásokat értik, amelyeket a társadalom a két nem tagjaitól elvár. (Andorka 2001)

A nemi identitás történelmi áttekintése

A csoportházasságban élő népek a leszármazást csak anyai részről tudják bizonyítani, tehát csak a női ágot ismerik el. Mivel azonban ez a családforma oda vezetett, hogy egyre inkább megszorodtak a „fivérek” és „nővérek” osztályai, akik között a házasság, a „vérfertőzés” megakadályozása érdekében lehetetlenné vált, egyre komolyabb változtatásokra volt szükség, így először kialakultak a páros családok. (Csaba, 2009a)

Ezekben a páros családokban egy férfi egy nővel élt együtt, ám míg a nőktől teljes hűséget követeltek, addig a férfiaknak joga volt többnejűsége, és alkalmi hűtlensége. De az ember életformájának megváltozása, az állatok tenyésztése, a magántulajdon és öröklésének egyre fontosabb szerepe új társadalmi viszonyok kialakulását eredményezte. Az új „vagyon”, vagyis az állatok, a tenyésztésükhöz szükséges eszközök, területek eredetileg a nemzetség tulajdonát képezték, ám fokozatosan a „család” vette át a nemzetségtől a jogot, és így, mivel a munkamegosztásban a férfi dolga lett a táplálékszerzés és az ahhoz szükséges eszközök előállítása, a tulajdonjog is őt illette meg. Ám míg ezek az eszközök kezdetben meglehetősen jelentéktelenek voltak, a vagyonok, gyarapodásuk során, arányukban a férfit egyrészt fontosabb szerephez juttatták a családban, mint a nőt, másrészt arra ösztönözték a férfiakat, hogy a hagyományos öröklési rendet saját gyermekeik javára megdöntsék. A fokozatosan kialakuló patriarchális családot a következők jellemzik: mivel a férfi feladata a kenyérkereset a családban, ez olyan uralkodó helyzetbe juttatja,

amelyben feltétlenül gyakorolhatja uralmát a női nem, és gyermekei felett. A férfi uralmán alapuló monogám család az utolsó állomás e fejlődés során. Végleges győzelme a civilizáció kezdetének egyik ismérve. Határozott célja olyan gyermekek nemzése, akiknél az apaság vitathatatlan, mert ők fognak, mint vér szerinti örökösök, az apai vagyonba lépni.

Ez az első családforma, amely nem természeti, hanem gazdasági feltételeken alapul, tudniillik a magántulajdonnak a köztulajdon feletti győzelmén. Ez a győzelem az alapja annak is, hogy a két nemnek a modern kori társadalmak házasságaiban sincs jogi egyenlősége. Vagyis a nőgazdasági elnyomása annak következménye, hogy míg a régi, háztartásban élő társadalmakban fontos közügy volt a nőkre bízott háztartásvezetés feladata, a monogám családdal azonban ez magánszolgálatná vált, így a nők a társadalmi termelésből abszolút kiszorultak, elvesztve így jogukat a közügyekbe való beleszóláshoz, és általában mindenhez, amivel saját sorsukat irányíthatták volna.(Csaba,2009a)

Nemek társadalma

Az előzőekből láthatjuk, hogy míg a biológiai nemek tekintetében nem történt változás, a folyamat, mégis változást mutat, amelyet a társadalmi nemek kialakulásának is nevezhetünk. A „társadalmi nem” (gender) kifejezés alatt „a nők és a férfiak közötti pszichológiai, társadalmi és kulturális eltéréseket” érti a témával foglalkozó irodalom.

A biológiai nemtől az különbözteti meg a társadalmi nemet, hogy az társadalmilag konstruált kategória: azt írja le és elő, hogy az adott társadalomban milyennek kell lennie a férfinak és a nőnek, hogyan kell viselkednie, gondolkodnia, éreznie. A nemek társadalmi konstrukciója születéskor kezdődik. A társadalmi nem, vagyis az ehhez tartozó nemi szerep tehát a kultúra terméke” A férfiak és nők közötti biológiai különbséget minden kultúra kiszínezi az emberi tevékenység szinte minden területét átható szokások, hiedelmek, merev normák sokaságával.

A társadalom íratlan szabályokkal, elvárásokkal határozza meg, hogyan kell egy kislánynak, kisfiúnak, majd később egy nőnek, ill. férfinak viselkednie. Sőt, még azt is, hogy milyen személyiségjegyekkel „illik” rendelkeznie, milyen szerepeket tölthet be. A kultúra által az adott nemhez megfelelőnek tartott viselkedések és tulajdonságok elsajátítását nemhez igazodásnak

nevezzük. Fontos tudni, hogy a nemi identitás nem azonos a nemhez igazodás, vagyis a nemi szerep fogalmával. (Csaba, 2009a)

A pszichológus szemszögéből

A hároméves kortól hatéves korig terjedő időszakban, melyet hivatalosan óvodáskornak nevezünk, rendkívül fontos, és igen szembeszökő változásokat hoz a gyermek fejlődésében. Mindenekelőtt, szinte ugrásszerűen fejlődik önállósága, autonómiája. Emlékezzünk vissza: alig egy-másfél évvel korábban a gyerek még a külső világban él; anyja gyakorlatilag egy pillanatra sem veszi le róla a tekintetét, bárhová lép, bárhová nyúl, máris mellette terem, és naponta hússzor is elmondja: nem szabad, nem szabad, nem szabad. A hároméves gyerek viszont már napjai legnagyobb részét a szülőtől távol, az óvodában tölti. Az óvónőnek sem kell folyton a nyomában haladni, hiszen az irányítás lassan, fokozatosan belülré kerül: már tudja, hogy "nem szabad", akkor is, ha időnként még elköveti a tiltott cselekedetet. A normáknak, szabályoknak ez a "belülré kerülése" ahogy a pszichológiában mondják: internalizációja a független életvezetésű, autonóm személyiség legfontosabb kritériuma. De figyelemre méltó változás következik be a gyerekek viselkedésében is; megjelennek a klasszikus "lányos" és "fiús" magatartásminták. (Ranschburg 2011)

Csecsemőkortól egészen mostanáig legfeljebb az öltözködés színe (a rózsaszín a lányé, a kék a fiúé), szabás alapján tudjuk megállapítani, hogy a gyermek, akit a lakásban vagy éppen a játszótéren figyelünk, lány-e vagy fiú; mozgásuk, beszédük (ha már van), viselkedésük, érdeklődésük lényegében egyforma. A kiscsoportos óvodásnak azonban már neme van, ami szinte mindencselekedetében, minden moccanásában érzékelhető. Az óvodáskorú lányok és fiúk viselkedésében sok egyéb mellett két olyan különbség mutatható ki, mely egyrészt rendkívül általános, másrészt a személyiség fejlődésében, a nemre jellemző karakter alakulásában a későbbiek során is fontos szerepet játszik. Az egyik ilyen különbség a fiúkra jellemző "ütközés". A világ megismerésének jellegzetesen fiús karakterisztikuma, hogy az "ismerkedés" folyamatában mind a személyekkel, mind a tárgyakkal ismétlődő és lendületes testi kontaktusba kerülnek. (Ranschburg 2011)

Veleszületett temperamentum jegyek és a fiúk nevelése a családban ("Milyen katona lesz belőled?" - mondják a kétéves kisfiúnak, ha sír, mert megütötte magát. "Egy férfinak ez meg sem kottyán!") Valószínűleg, együttesen határozza meg. Az ütközés tehát nem azonos az agresszióval, bár kétségkívül magában foglalja a nyílt fizikai agressziót is, ami ebből a nézőpontból tulajdonképpen nem más, mint a felébredő indulatok "ütközés"útján történő levezetése. A lányok általában kerülnek az ütközést, a megismerésnek inkább a verbális útját választják. Valószínűleg ok és okozat egyben, hogy nagyobb a szókincsük, mint a fiúké, szebben, választékosabban beszélnek, és összehasonlíthatatlanul jobban kommunikálnak a fiúknál. Indulataik levezetésére, agresszióra éppen úgy használják a beszédet, mint a fiúk az ütközést. (Ranschburg 2011)

A másik alapvető különbség az érdeklődésben mutatható ki: a lányok jellegzetesen személy, a fiúk pedig tárgyorientáltak. Jól érzékelhető ez, ha megnézzük a gyerekek rajzait: a lányok elsősorban emberalakokat, a fiúk fegyvereket, repülőgépeket, járműveket rajzolnak. A játékszerválasztásban megmutatkozó klasszikus különbséget, a lányok babázását és fiúk gépkocsi mániáját és hadijátékait talán említeni is fölösleges. A dinamikus pszichológia kiemelkedő alakja, Erik Erikson, a fiúk és a lányok óvodáskorban kibontakozó viselkedésbeli különbségét a "behatol" és a "befogadó" magatartással jellemzi. A behatoló magatartásról, mely elsősorban a fiúk viselkedését jellemzi. Az 1970-es évek végén felmerül a kérdés: vajon a „nő” és a „férfi” valóban olyan kategória-e, amilyennek látszik: problémamentes, mindenki számára egyértelműen meghatározott; vagy olyan absztrakció, amely korántsem kínál mindenkinek illeszkedési pontokat. Ezeknek a biológiai különbségeknek nem kellene automatikusan társadalmi megkülönböztetéshez vezetniük.(Ranschburg 2011)

Nemhez köthető játéktárgyak

H. Sas Judit volt az, aki a vizsgálathoz projektív tesztek két módszerét alkalmazta, amely három részből állt. Az első ezek közül azt akarta kideríteni, hogy a gyerekek ebben a korban mennyire vannak tisztában a férfiak és a nők eltérő szerepkövetelményeivel. Illetve, ehhez egy kis történet segítségével 15 tárgyról (seprű, bevásárló szatyor, pólya, hőmérő, ruhakefe, szög, kalapács, autó, újság, portisztító eszköz, orvosi eszköz, pénz, könyv, töltőtoll) kellett eldönteniük, hogy azok fiúhoz (férfihoz, „apához”), vagy lányhoz (nőhöz, „anyához”) kapcsolódnak inkább,

esetleg mindkettőnél el tudják-e képzelni. A tárgyak többsége egyértelműen az egyes nemekhez köthető (pólya, hőmérő, seprű, szög, kalapács) ám némelyik már csak a sztereotípiák és hagyományos nemi szerepfelfogás miatt kötődik (csak) az egyik nemhez (autó, újság). Ezeknek a számoknak a többsége nem volt meglepő, hiszen ahogy a pólya, a szatyor és a hőmérő, valamint a szög, a kalapács a szerzők szándéka szerint is egyértelműen kötődik egyik vagy másik nemhez. Az eredmények kissé más képet mutatnak, mint ahogy az 1983-ban volt. Annak ellenére, hogy a családokban többnyire hagyományos volt a munkamegosztás, a társadalom 80% -ra mégsem jellemző, hogy a seprű, a bevásárló szatyor, vagy akár a pólya kizárólag az anyák kezében lett volna, a volán pedig csak az apáknál. Ezek a válaszok arra engednek következtetni, hogy bár a gyerekek nap, mint nap látják, hogy nők ülnek a volánnál, vagy mennek „munkába”, ahogy a férfiak is mennek bevásárolni, az ezekkel kapcsolatban a környezet mégis azt sugallja nekik, hogy ezek valamiképpen nem „helyesek”, vagyis nem így kellene lenniük. Ezért él már bennük is a nemek „helyes” szerepe, annak ellenére, amit maguk is tapasztalhatnak. Mindössze nagyon keveseknek (átlagosan 10-20% buknak) volt. Az a véleménye a tárgyakról, hogy mindkét nemhez tartozhatnak, vagyis ennyien voltak, akik nem választották élesen szét a nők és férfiak társadalmi és családi szerepét.

A gyerekek közül 42% adta mindkét babának, de akik választottak, azok inkább a lánynak, vagy „anyának” adták. Ez, ahogyan már *Spéder Zsolt (2011)* is írta, a nők „pénzügyminiszteri” szerepére utal a hagyományos magyar családokban. Az is említésre méltó, ahogyan a gyerekek különbséget tettek az újság és a könyv között. Az újságot, mint a világ dolgaiban való jártassághoz szükséges, politikai és egyéb információk forrását a gyerekek több mint fele csak a férfiaknak adta, és mindössze 28% -uk mondta azt, hogy „mindkettőé lehet”. A nem „konkrét információt”, hanem inkább kitalált, elképzelt világot ábrázoló könyvet azonban már nagyobb arányban, 42,8% -uk adta mindkét babának, viszont akik választottak a két nem közül, azok többen adták a lány kezébe, például mert mesekönyvet gyakrabban látnak az édesanyjuk kezében. A vizsgálat második részében egyszerűen különböző tulajdonságokról kellett a gyerekeknek eldönteniük, hogy fiúra, vagy inkább lányra jellemzőek. A válaszok azt mutatták, hogy a gyerekek az egyes tulajdonságokat többnyire „csak” egyik nemre tartják jellemzőnek, az adott tulajdonságból az egyiket „kizárják”, vagyis a nemek tulajdonságait szembeállítják. Azok aránya pedig, akik a tulajdonságokat mindkét

nemről el tudták képzelni átlagosan körülbelül 19%, majdnem ugyanannyi, mint az eszközökkel, tárgyakkal kapcsolatos vizsgálatnál. Bár itt is van három, viszonylag magas arányban mindkét nemhez kapcsolódó tulajdonság, a vidám, az ügyes és az okos. A megkérdezett gyerekek többsége, 70-95% -a mondta, hogy aki erős, bátor, nem ijed meg, könnyen hazatalál, az fiú, és aki szép, kedves, szófogadó, jól beosztja a pénzt, az pedig elsősorban lány. A szerző szerint ez annak a bizonyítéka, hogy az aktív, tevékeny, bátor fiú, és a kedves, szép, szófogadó, a családi gazdálkodáshoz értő lány a gyerekek számára a nemek felnőttektől tanult modellje. Ezek alapján elmondható az is, hogy a gyerekek a nemeket nem csak eltérő szerepeik, hanem a személyiségjegyeik alapján is élesen megkülönböztették, és ezt nyilvánvalóan a szocializáció során tanulták meg a felnőttektől, főként családjukból. Ez a normarendszer pedig, még ha életük során, saját tapasztalataik miatt változni is fog, ugyanúgy élni fog bennük, és befolyásolja majd életüket.

Különböző megfigyelések szerint a fiatal lányok több viselkedést mutattak a különböző kultúrákban, mint a fiúk, ez a különbség az életkor növekedésével megszűnt. Ezzel ellentétben a gondoskodó magatartás nem a fiatal gyerekeket különítette el egymástól, hanem éppen az idősebb lányok és fiúk között húzott éles határt, amely azután még tovább növekedett. A fiúk minden korban agresszívak, mint a lányok, azonban a domináns viselkedés mindkét nemre jellemző fiatalabb korban, majd később a fiúk inkább válnak hajlamossá a dominancia és figyelem felkeltésére, mint a lányok. Az eredményeket összegezve elmondható, hogy a három és hat év közötti fiúk és lányok viselkedésében alig akad olyan különbség, amelyet meg lehetne feleltetni a maszkulin vagy feminin viselkedésmódoknak. A hét és tizenegy év közötti fiúk viszont már szignifikánsan nagyobb mértékben igénylik a dominanciát, és a figyelmet, mint a lányok, a lányok viszont szignifikánsan több gondoskodást mutatnak. Tehát a gyerekek nemcsak valós, saját tulajdonságaik alapján válaszolnak az egyes tulajdonságok nemekre vonatkozó kérdéseire, hanem az alapján, amit a család, a társadalom, és a környezetük az egyes nemi szerepekről sugall. Végül pedig lássuk a vizsgálat harmadik részének eredményeit, amelyben a gyerekeknek egy mesében szereplő két manóról kellett eldönteniük, hogy milyen neműek. Az eredeti vizsgálat elvégzése előtt a kutatók tesztelték a két nevet, és a gyerekeknek akkor semmilyen egyértelmű asszociációjuk nem volt erről a két színről a nemekkel kapcsolatban. Csak azt hallhatták a meséből, hogy az egyik

manó bátor volt, kezdeményező, udvarias a másikkal, ismeretei voltak, kiismerte magát az idegen helyen is, és vezette a másikat, aki viszont félt, elfogadta a másik kezdeményezését és vezetését, óvatos volt, előrelátó, a hideg és barátságtalan környezetet otthonná varázsoló, gondoskodó. Mégis 76% -uk felismerte, hogy az egyik szereplő – a Kékruhás – a fiú, és a másik – a Piros ruhás – a lány. És mivel indokolták választásukat? A lányt a gyerekek közel háromnegyede arról ismerte fel, hogy félt, míg a fiúknál a legnagyobb arányban a kezdeményezés, a vezető szerep volt a felismerést segítő tulajdonság. Ennek alapján úgy tűnik, a kutatásban részt vevőgyerekek nem feltétlenül a különböző társadalmi szerep (otthonteremtés-gondoskodás, tudás-ismeret), hanem az aktivitás-passzivitás, szorongás kezdeményezés dichotómia alapján tudják eldönteni a két szereplőről, hogy melyik nemhez tartoznak. A két nem között valóban léteznek bizonyos személyiségbeli különbségek, de megjegyezhető, hogy nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az ember személyiségét alakító tényezők a kora gyermekkortól kezdve tartalmazzák ezeket a különböző nemekre jellemző tulajdonságokat és szerep normákat. (Csaba 2009b)

A nőies „dolgok” közé, tartoznak az eredeti kutatás alapján a „klasszikus” női eszközök voltak a gyerekek válaszai alapján, vagyis az akkori gyerekek ezeket a feladatokat főként a lányoknak, nőknek tulajdonították. A porszívót, amely a háztartási munkát jelképezi, a mai gyerekek több mint 21% -kal kevesebben adták csak a lánynak, mint az eredeti kutatásban a seprűt, és 16%-kal többen adták mind a fiúnak, mind a lánynak. A bevásárló szatyor/kocsi összehasonlításában – mely szintén a háztartási munkákhoz tartozik, majdnem százalékra ugyanakkora a változás: csak a lánynak 24% -kal kevesebben, mindkettőjüknek pedig 16% -kal többen adták a mai gyerekek közül. Ez bizonyítja azokat az elméleteket, amelyek arra vonatkoznak, hogy a családokon belüli munkamegosztás kevésbé határozott, mint a 80-as évek elején volt. Sok kisgyerek mondta, hogy a család együtt jár a nagy bevásárlásokra, és hogy „apa is szokott porszívózni”. Ám ami a gyerekek gondozását illeti, koránt sincs ekkora változás. Bár a pelenka esetében, amit 10% -kal kevesebben tartották csak a lányhoz, és 8% -kal többen mindkét nemhez tartozó tárgynak, láthatjuk, hogy valamivel kevésbé csak a női szerepkörbe tartozik a gyermekek gondozása. A hőmérő esetében azonban szinte megdöbbentően hasonló értékek jöttek ki, mint az előző kutatásban. Nagyon kicsi (6-7%), és talán a minta nagysága miatt kevésbé érvényes változásból itt is látható, hogy kevesebben adták csak a lánynak, és ugyanennyivel többen

mindkét nemnek. A gyerekekről való gondoskodás tehát a gyerekek szerint ma is a lány, az anya feladata. A pénz kezelése, ahogyan azt már korábban is említettem, tradicionálisan női feladat, és ezt az első kutatás is igazolta. Ahogyan a megismételt kutatás is. Itt is 2-3% -os csak az eltérés abban, hogy gyerekek ma és akkor kinek adták a pénzt, vagyis 45% -uk mindkét nem képviselőjének adta, de akik választottak, azok közül másfélszer annyian voltak, akik a lánynak adták. Ez egyrészt azért fontos eredmény, mert ebben a tekintetben a nők „hagyományos” otthoni pénzkezelő szerepe megmaradt, másrészt azért, mert úgy tűnik – várakozásaimmal ellentétben –, hogy a gyerekek a pénzt azóta sem a gazdasági hatalom szimbólumának tekintik, hiszen valószínű, hogy akkor a fiúnak adták volna. (Talán nem szükséges itt arról sokat beszélni, hogy a „gazdag ember” többnyire mindig férfi, akár meséről, akár filmről van szó, vagy, hogy a családokon belül is valószínűleg a férfiak keresnek többet. Minden esetre a gyerekek, úgy tűnik, ebben a korban még egyszerű „háztartási eszköz”-ként tekintenek a pénzre.)

Ha képzelt, kitalált, vagy „belső” világot ábrázoló könyvet, ha választottak a gyerekek, és nem mindkét baba kezébe adták, akkor inkább a lány, mint a fiú kapta. Az arányok azonban nem voltak annyira eltérőek, mint ma. Mert míg akkor 32% adta csak a lánynak, addig az eredmények azt mutatják, hogy a könyv mára kicsit még „nőiesebb” dolog lett, a gyerekek 40% mondta rá, hogy a lányé, és a 25% -os „fiúnak adta” arány ugyanakkora maradt. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszik, hogy az anyák sokkal gyakrabban olvasnak könyvből a gyerekeknek, mutatják nekik a képeskönyveket. A főzőkanál lett választva, többek között azért, mert bár a főzés is hagyományosan női feladat, az utóbbi időben egyre több férfi kezd „beletanulni” a főzés fortélyaiiba, ami a technikának köszönhetően sokszor kevésbé energia- és időigényes feladat, és egyre több férfi szakácsot láthatunk a televízióban is, a „főzős” műsorokban, vagy a reklámokban.

Úgy tűnik, a gyerekekre nincs hatással, hiszen azt láthatjuk, hogy 80% -uk adta csak a lánynak, és csak 15% -uk mondta, hogy mindkettőjüknek adná. Úgy tűnik, a konyha megkérdőjelezhetetlenül a „nők birodalma” a gyerekek szemében. (Csaba 2009b) Férfias „dolgok” közé azokat a tárgyakat sorolta, amelyeket az eredeti kutatásban a gyerekek többségükben a fiúnak, vagyis a férfiaknak adtak. A szög, és a kalapács jellegzetesen férfias, a fizikai munkára utaló eszközök, és ebben a tekintetben az akkori és a mai gyerekek válaszai között meglehetősen kicsi a különbség, ami természetesen nem meglepő, hiszen fizikai munkát azóta, még inkább csak a

férfiak végeznek. Az újságolvasás, amelyről az eredeti kutatás is megmutatta, hogy tipikusan „férfi feladat” és ahogyan H. Sas Judit is értelmezte, a világról, politikáról való tájékozódás, a mai gyerekek válaszai alapján ugyanúgy maradt a férfiak dolga. Az autó, annak ellenére, hogy ma már sokkal elterjedtebb és általánosabb, mint a 80-as évek elején, ma is presztízs értékű tárgy, státusszimbólum. Szintén fontos eredménynek tekinthető, hogy míg az eredeti kutatásban a gyerekek döntő többsége, majdnem 90% - uk a fiúnak ítélte az autót, a mai gyerekeknek mindössze 63%-uk. Az autót csak a lánynak adók aránya is megtöbbszöröződött, 2% -ról, 14% -ra nőtt. Még így is nagy többségben vannak persze azok, akik szerint a férfi kezébe „való” a kormány, a változás mégis jelentősnek tekinthető, hiszen azok száma is (Csaba 2009b)

Sztereotíp minták

Azok a személyek (biológiailag nők és férfiak egyaránt), tehát önmagukra inkább tartották jellemzőnek az instrumentalitást, mint mások, magasabb értékeket értek el. Hasonló különbségek voltak a teljesítmény, és hatalommotiváció területén, valamint a foglalkozásra vonatkozó önhatékonyság percepciójában (mennyire érzi úgy a személy, hogy rendelkezik a foglalkozáshoz szükséges készségekkel). Eredményei szerint az egyetem elvégzése után nem sokkal a maszkulin és androgén nemiszerep-orientációjú személyek gyakrabban szereztek a képzettségüknek megfelelő pozíciót, mint a feminin és indifferens én-képű személyek, akik vagy nem találtak munkát, vagy képzettségüknél alacsonyabb pozíciót kaptak.

Instrumentálisan jellemezték önmagukat azok a férfiak, akik nem tudtak végzettségüknek megfelelő pozíciót szerezni, mint ugyanők egyetemista korukban. A nőknél nem volt változás akkor, ha nem sikerült jó állást szerezniük. Esetükben akkor változott meg az instrumentalitás szerepe az én-képben, amikor végzettségüknek megfelelő pozíciót szereztek. A nemi kategóriák minden más kategóriánál kiugróbbak az észlelő számára, fejlődés lélektanilag elsőként elsajátítottak. Az észlelők hajlamosabbak összekeverni az azonos nemi kategóriába tartozó embereket, mint az azonos életkorúakat, azonos bőrszínűeket, azonos szerepűeket vagy azonos nevűeket. A nemi sztereotípiák preskriptív tartalma miatt különösen feltűnő, ha valaki nemének nem „megfelelően” viselkedik, és ezt mások általában negatívan értékelik. A társadalmilag lényeges kategóriákhoz kapcsolódó viselkedésre vonatkozó elvárások kulturális szerepekké kristályosodnak, amelyek elsajátítását a szocializáció

biztosítja. A nem, a kor és a bőrszín tekintetében a nyugati kultúrában a fiatal fehér férfi számít „semleges standard”-nak, vagyis kulturálisan elvártak. A standardtól való eltérés automatikusan kiváltja az adott dimenzió szerinti kategorizációt. A „semleges standard” a láthatatlanság privilégiumát is jelenti. Az ebbe a kategóriába tartozókra úgy tekintenek mások és ők maguk is, mint akik nem tartoznak semmilyen kategóriába, önálló individuumok. Az ezekre az egyénekre jellemző tulajdonságok normaként szolgálnak mások értékelésekor. Azért észleljük a normál férfihangot racionálisabbnak, mint a női hangot, mert a férfi hangregisztert vesszük standardként. Ez olyan előnyt jelent a férfibeszélő számára, amiért semmilyen erőfeszítést nem kell tennie. A „semleges standard” tehát egyáltalán nem semleges. Társadalmi előnyökkel jár az, ha valaki ebbe a kategóriába tartozik, és hátrányokkal, ha nem. Az előnyök rendszeréről beszélhetünk akkor, amikor egész kulturális, társadalmi rendszer biztosítja azt, hogy a legnagyobb hatalommal és társadalmi előnyökkel járó pozíciókba azok kerüljenek, akik a „semleges standard” kategóriába sorolhatók, azaz a nyugati kultúrában a fehér férfiak. Nem, a kor és a bőrszín társadalmi szerepek meghatározói, és ezért különösen fontosak a személyészlelésben. Ez lehet az oka annak, hogy ezeket az információkat nagyon gyorsan és automatikus módon kódoljuk. Az adott kategóriába való besorolás azzal jár, hogy hajlamosak vagyunk arra, hogy az egy kategóriába tartozók közötti különbséget alulbecsüljük, és a külön kategóriába tartozók közötti különbséget túlbecsüljük. Abban, hogy melyik lehetséges kategorizálási dimenzió emelkedik ki az észlelő számára, a kulturális hagyománynak és az előzetes tapasztalatnak is kiemelkedő szerepe van. Mivel az emberi történelem ismert részében mindig a férfiak töltötték be a magasabb státusú társadalmi szerepeket, ezért a férfi szerep a magasabb státussal kapcsolódott össze. A nem ezért megbízhatóan és gyorsan jelzi a felek státusát az interakcióban. Az emberek a magasabb státuszúaktól kompetensebb és tekintélyesebb viselkedést várnak el, míg az alacsonyabb státuszúaktól alárendelődő viselkedést. A nemek közti megkülönböztetés így válik „objektívvé” következményeiben.

A sztereotípiák és attitűdök a kulturális rendszer építőkövei, a társadalmi valóság kulturális mintái. Stabil társadalmi rendszerekben, különösen, ha interdependencia van az alacsony és magas státusú csoportok tagjai között, erős konszenzus uralkodik a csoportokra vonatkozó sztereotípiák tartalmát illetően. A stabilitásra irányuló igény, gyakran legyőzi a magasabb önértékelésre irányuló motivációt. Ez lehet az oka annak, hogy az alacsony státusú csoportokra vonatkozó sztereotípiákat gyakran még a negatívan sztereotipizált csoportok is elfogadják, és „természetesnek” tartják. Így

egyrészt fenntartják a rendszer legitimitásának illúzióját, másrészt hozzájárulnak saját elnyomásukhoz. Ugyanakkor, azaz előíró módon kooperációt várnak el az alacsonyabb státusú csoport tagjaitól, és ezáltal biztosítják, hogy az alacsony státusú csoportok „a helyükön maradjanak”. Stabil rendszerekben az alacsony státusú csoportokról kialakított sztereotípiák inkább jóindulatúak, mint ellenségesek, a magas státusúak pozitív társadalmi identitását mindazonáltal garantálja az alacsonyabb státusú csoportok leértékelése a kompetencia dimenzió mentén, illetve azoknak a dimenzióknak a magasabb társadalmi értéke, amelyekben a magas státusú csoport a kiemelkedőbb teljesítményű. A nemi sztereotípiák tartalmazzák az adott csoport tagjára jellemzőnek tartott személyiségvonásokat, kognitív jellemzőket, szerepekre és szexuális viselkedésre vonatkozó elvárásokat, valamint a fizikai külső vélt jellemzőit. A nemi sztereotípiák szerint a férfiak dominánsak, racionálisak, objektív gondolkodásúak, függetlenek, könnyen döntenek, versengők, agresszívek, képesek másokat vezetni, jók matematikában és más természettudományokban, érdekli őket az üzlet, a sport és a politika. A nők engedelmesek, intuitívek, tiszteletteljesek, érzelmesek, szubjektívek, hiszékenyek, függőek, érzékenyek mások igényeire, törődők, hajlandók másoknak szentelni magukat, jók a házimunkában és a gyermekgondozásban. A nemi sztereotípiákra jellemző, hogy ha egy tulajdonságot jellemzőnek tartunk az egyik nem esetében, akkor a másik nem esetében annak hiányát tartjuk ugyanennyire jellemzőnek.

A társadalmi szerep elmélet a társadalmi munkamegosztást tartja a legfontosabb meghatározó tényezőnek a nemi sztereotípiák kialakulásában és fennmaradásában. Társadalmi csoportok tagjai általában hasonló pozíciókat töltenek be a társadalomban, ezért ezeknek a pozícióknak általuk való betöltésére társadalmi elvárás alakul ki. A csoport valamennyi tagjára irányul ez a normatív elvárás, ezért a csoport tagjainak nagy része azonos – és más csoportok tagjaitól eltérő – módon engedelmeskedik is ennek az elvárásnak, és a várt szerepviselkedést tanúsítja. Különböző nemi kategóriákhoz kapcsolt tulajdonságok szoros kapcsolatban állnak a két nem különböző társadalmi státusával. Az alacsony státusú egyéneket az emberek hajlamosabbak másokkal-törődőként, és kevésbé önérvényesítőként észlelni, nemüktől függetlenül. A magas státusú és alacsony státusú akcentussal beszélő emberek jellemzésekor a kísérleti személyek a magas státusú akcentussal beszélőket ambiciózusabbaknak, magabiztosabbaknak és önérvényesítőbbeknek tartották. Az alacsony státusú akcentussal beszélőket barátságosabbaknak, nagylelkűbbeknek és megbízhatóbbaknak, másokkal törődőbbeknek írták le.

Mivel a társadalomban a nők és férfiak nem egyenlően oszlanak meg a magas és alacsony státusú szerepekben, ezért a „nem” diffúz státusjelzőként szolgál, amely releváns minden olyan helyzetben, ahol más státusjelzők nem állnak rendelkezésre. A nők és férfiak igyekeznek megfelelni a nemükhöz rendelt társadalmi szerepeknek, elsajátítani a megfelelő készségeket, és magukévá tenni az elvárt pszichológiai jellemzőket. A társadalmi szerep és a pszichológiai nem között tehát a nemi szerep elsajátítása a közvetítő kapocs, a nemi szerepek határozzák meg az adott nemnek, kívánatosnak és tipikusnak tartott jellemzőket. Azok a tulajdonságok válnak a nemnek megfelelő sztereotípiá részévé, amelyek szükségesek az adott nem által betöltött társadalmi szerep ellátásához. Az elvárás, hogy a nők figyelnek másokra és együtt érzőek mindenféle törődő viselkedést elősegít, nemcsak a családban, hanem sok olyan foglalkozásban is, ahol a nők vannak többségben, például a tanárok, az ápolónők, vagy a szociális munkások esetében. Ugyanakkor a csoportok strukturális viszonya határozza meg, hogy melyik csoportot tisztelik kompetenciájáért, és melyiket nézik le inkompetenciája miatt. Az egymással való versengés mértéke pedig azt határozza meg, hogy melyik csoportot tartják szeretetre méltónak, és melyiket ellenszenvesnek. Ennek a két dimenzióknak azért lehet ilyen kiemelt jelentősége a csoportok közötti érintkezésben, mert a sikeres interakcióhoz alapvetően szükséges annak felbecsülése, hogy a másinak mekkora a relatív státusa, ez határozza meg, hogy kooperációra, avagy versengésre számíthatunk, barátként, avagy ellenségként forduljunk hozzá. (Kovács 2011)

Férfiak és a nők közötti munkamegosztás

A funkcionista iskola szerint a nemek között különbségek azért fordulnak elő a legtöbb társadalomban, mert a nemek közötti munkamegosztás és a szerepek ebből fakadó eltérései előnyösek az emberi társadalmak számára. A férfiak nagyobb testi ereje következtében alkalmasabbak a vadászatra, a nehéz földművelési munkákra (szántás, kaszálás) viszont egyedül a nők képesek gyermeket szülni és csecsemőket gondozni. (Andorka 2001)

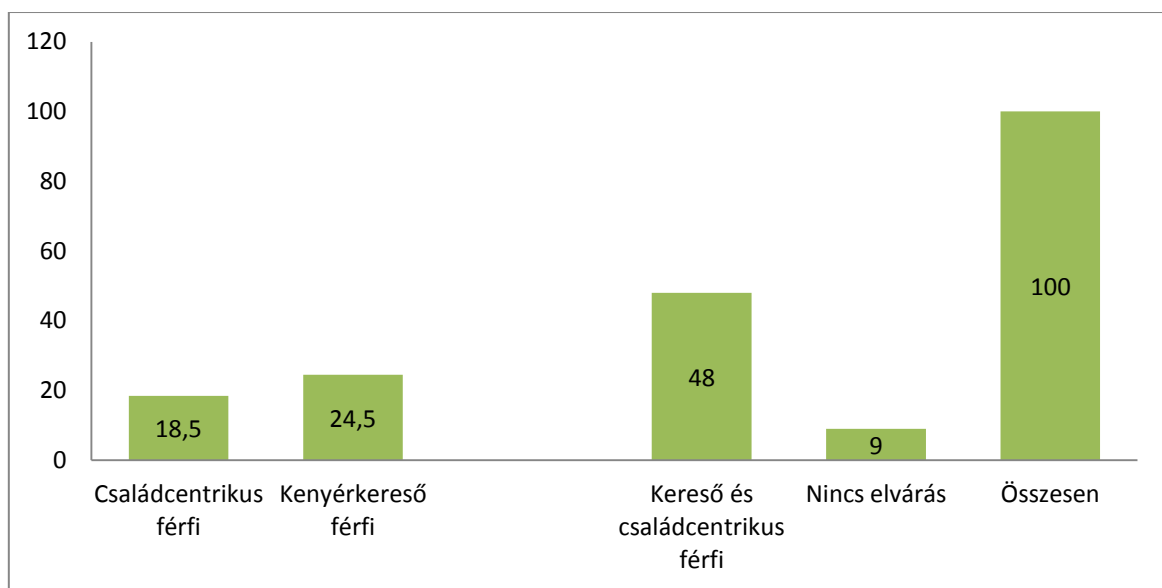
A modern társadalomban a munkapiac a státuselosztás, a nemek szerinti munkamegosztás és így a családi szerepmegosztásoknak is központi intézménye. Gazdasági és hatalmi viszonyok, nemek szerinti jellemzői is a munkapiac működésén keresztül érvényesülnek, a nemi szerepek lényeges tartalmai a munkapiac révén valósulnak meg. A munkapiac a különböző apai szerepek előfeltételeként is értelmezhető. A kenyérkereső férfi szerepének létrejöttét a foglalkoztatás

expanziója, majd a bérek olyan mértékű növekedése tette lehetővé, amelynek köszönhetően a háztartást egy kereső is eltarthatja. Nemi szerepmegosztásban a férfi elsődleges szerepe az, hogy keresőmunkájával biztosítsa a család tagjainak megélhetését, a nőé pedig az, hogy ellássa a háztartást, létrehozza a gyermek felneveléséhez, a család reprodukálásához elengedhetetlen környezetet és intimitást. Az munkapiacra a férfiak foglalkoztatása domináns, a munkaidő hosszú, ahol a munkapiac kulcsszereplői a férfiak. Ez a családi szerepmegosztás nem egy feminista megközelítés, akkor kérdőjeleződik meg, amikor a női munkavállalás egyre erőteljesebben terjed, ugyanakkor a családon belül nem következik be az otthoni/ háztartási feladatok újraosztása, azokat továbbra is jellemzően a nők látják el. Ezzel általánossá válik a nők második műszakja.

A munkanélküliség megjelenése, tartóssá válása szintén alapjaiban kezdi ki a férfiak családon belüli hagyományos szerepét. A háztartási munka nemek szerinti megosztása foglalmazódik meg a családon belüli nemi szerepek átalakításának igénye, és erősödik fel az elvárás, amely a férfiaktól erőteljesebb részvételt kíván meg a háztartási munkában és a gyermeknevelésben. Noha a női munkavállalás bővülése a volt szocialista országokban korán és dinamikusán indult el, a nemek szerinti munkamegosztás problémája számos okból kifolyólag kevésbé erőteljesen jelent meg. Megítélésünk szerint ennek lényeges összetevője, hogy Magyarországon, és részben más országokban is, a női munkavállalás bővülését a férfiak által művelt „második műszak”, a háztájazás, a többletjövedelem szerzés terjedése követte. A munkapiac jellemző jegyei ma is erőteljesen befolyásolják a nemi szerepek megformálását, hiszen ezek képezik az aktuális családi feladat- és munkamegosztás keretfeltételeit. Ha a rendelkezésre álló álláshelyek döntő többsége teljes munkaidőjű, csak megfelelő gyermekellátó rendszer teszi lehetővé a kétkeresős munkavállalást és az otthoni feladatok párhuzamos elvégzését. Ha viszont a részmunkaidős álláshelyek kínálata bő, a távmunka elterjedt, kevésbé differenciált gyermekellátó rendszer mellett is teret nyerhetnek a kevésbé, együttműködő családi munkamegosztási minták, és átalakulhatnak a családi nemi szerepek. (Pongrácz 2011)

Ami a nemek szerinti kereseti különbségeket illeti, ha nagymérvűek, ez erősítheti, vagy éppen gyengítheti a hagyományos nemi szerepmegosztás gazdasági megalapozottságát. A férfiak bérelőnye egyértelműen akadályozza a hagyományos szerepmegosztás mintájának feladását, hiszen jövedelmük kiesése súlyosabb következménnyel jár a család megélhetésére. A

kiegyenlítettebb bérvizonyok viszont alacsonyabb határáldozati költséggel járnak a magasabb jövedelműek számára, ha átmenetileg vagy tartósan kilépnek a munkapiacról. (Pongrácz 2011, Andorka 2001)

1. ábra: A népesség megoszlása a férfi-, apai szerepelvárás kialakított típusai szerint 2009-ben Magyarországon (%) (Pongrácz 2011)

Oktatás

Amíg a társadalomban a fizikai erőnek meghatározó szerepe volt, a nőknek nem volt esélyük az egyenjogúságra. Azonban a nők szellemi adottságai nem rosszabbak a férfiakénál, sőt, iskolai teljesítményeik jobbak. A nők beszéd és nyelvtanulási képessége, rövidtávú memóriája meghaladja fiúkéét, a fiúknak viszont jobb a térlátása, logikai készsége, számolási képessége, technikai érzéke.

A különbségek azonban az életkorral csökkennek. Czeizel Endre szerint a nőknek nem alacsonyabb rendű szellemi adottságaik vannak, hanem a társadalmi lehetőségeik korlátozottabbak (Czeizel, 1985). A férfiak intelligenciaértékeinek eloszlása alapján több a kivételes képességű és az értelmileg fogyatékos is. A kimagasló vagy nagyon alacsony intelligencia teszt értékekben nagy nemi különbségek vannak. A magas pontszámúak között jelentős férfi előny van, kivéve az olvasást és a szövegértést, és ez a jelenség időben állandó. Az alacsony pontszámoknál pont fordított a helyzet. A

lányok az alapvető képességekben és kompetenciákban javulnak a fiúkhoz képest. A lányok kognitív képességei az általános iskola végén már meghaladják a fiúkét. Az 1960-as évek amerikai adatai szerint a nők összességében jobb eredményt értek el a középiskolában, még akkor is, ha a származási háttér, készségek, képességek és a felvételi előkészítő kurzus választásának hatását kiszűrjük. Tanulmányi önképük is jobb a lányoknak. Egyedül a lányok matematika eredményei voltak rosszabbak, mint a fiúké. Napjainkban már a lányok matematika osztályzatai is jobbak, mint a fiúké. (H. Sas,1984)

Az USA-ban és más fejlett országokban is a lányok teljesítenek jobban a középiskolákban. Fényes Hajnalka (2009) szerint azonban szignifikánsan jobbak voltak a felsőoktatásban tanuló lányok Magyarországon, de más fejlett országokban végzett nemzetközi vizsgálatok szerint is, mára a nők többségben vannak a gimnáziumokban és a felsőoktatási hallgatók között. Felsőfokon nemcsak a főiskolákon, hanem a magas presztízsű egyetemi szakok többségén is több a női hallgató. A felsőfokú képzésben, az USA-ban a legnagyobb a lányok aránya, de Franciaországban, Portugáliában illetve Latin-Amerikában is 50% felett vannak a nők. Legnagyobb növekedés a könyvelés, valamint a pszichológia területén volt. Három területen a lányok továbbra is kisebbségben vannak (műszaki tudományok, agrárképzés és természettudományok), de a különbség gyorsan csökken. Az USA - ban napjainkban a mesterképzésben résztvevők 59%-a lány, és a doktori képzésben is lassan utoléri a lányok a fiúkat. A felsőfokú szakképzésben alulreprezentáltak a lányok, az utóbbi 25 évben gyorsan szökül. Lányok a felnőttképzésben, illetve az esti és levelező képzésben is nagy többségben vannak. A felsőoktatás nő többletének egyik lehetséges oka, hogy a fiúk közül sokan el sem jutnak a felsőoktatásig, mert a szakmunkásképzésben folytatnak tanulmányokat, ami nem ad érettségit. A fiúk aránya magas a börtönökben és a hadseregben is, ezért sem próbálják meg a felsőfokú továbbtanulást, bár ennek aránya nem jelentős. Másik ok lehet, hogy a lányoknak jobbak a középiskolai eredményei, azonban ez kevésbé hat a középfokú végzettség megszerzésére vagy a felsőfokra való belépésre, jobb eredményeiket szemben a fiúkkal nem fordítják magasabb szintű oktatás elérésére. A lányok már az 1950-es években is jobban teljesítettek középfokon, mint a fiúk, arányuk azonban a közép és felsőfokú képzésben ezt nem tükrözte.

Kérdés tehát, hogy miért hatnak jobban most a lányok jobb iskolai teljesítményei, mint az 1950-es években? Ennek oka lehet egyrészt a csökkenő nemi diszkrimináció mind a munkaerőpiacon, mind

az oktatásban, másrészt a lányok nagyobb érdeklődése, hogy önálló erőforrásokat birtokoljanak, amelyekkel jobban érvényesülhetnek a munkaerőpiacon és a házassági piacon. A nők nagyarányú felsőfokú képzésben való részvételének oka lehet az is, hogy az oktatás relatív megtérülése növekedett a lányok esetében, bár a fiúk abszolút értelemben még mindig előnyben vannak. Az oktatás megtérülésének növekedése nem magyarázza egyértelműen a lányok felsőoktatásban való nagyobb részvételét, de szélesebb körű anyagi jólétváltozók bevonásával a nők felsőoktatási részvételének megtérülése már gyorsabban nőtt, mint a férfiaké. Egy másik közgazdasági magyarázat szerint a lányok körében a felsőfok bérelőnye nagyobb a középfokhoz képest, főleg a fiatal nők körében. A fiúk középfokú végzettséggel is elég jó állásokhoz juthatnak. A lányok oktatási megtérüléséhez hozzá lehetne számítani, a nem piaci szférában végzett munkát (pl. házimunka), így a megtérülés jóval magasabb lenne, de ez nem magyarázza, miért fektetnek kevesebbet a lányok oktatásába a szülők, mint a fiúkba négy magyarázatot ad arra, hogy miért van sok nő a felsőoktatásban, miközben az anyagi megtérülés számukra jóval kisebb.

Összességében még mindig várat magára a válasz a kérdésre, hogy miért van több lány a felsőoktatásban, mikor jóval kisebb anyagi megtérülésre számíthatnak, mint a fiúk, és a jobb tanulmányi eredmények (melyek már az 1950-es években kimutathatóak) sem magyarázzák, hogy miért emelkedett a lányok aránya a felsőoktatásban a fejlett országokban. Kérdés emellett az is, hogy az iskolázottság miért nem jelzi előre a későbbi státuszt. Illetve miért kisebb az oktatásban a különbség, mint a munkaerőpiacon. Vizsgálták a fiúk és a lányok társadalmi háttérmutatóit is. E szerint a gimnáziumokban és a felsőoktatásban, kisebbségben lévő fiúkra egyfajta önszelekció jellemző, csak jobb kulturális és anyagi háttérrel próbálják meg a továbbtanulást. Nemcsak létszámarányaikat tekintve, hanem ebben a vonatkozásban is hátrányban vannak a lányokhoz képest. Külföldi vizsgálatok is megerősítik, hogy a lányokra nagyobb társadalmi mobilitás jellemző a felsőoktatásban. Egyes eredmények azonban felhívják a figyelmet arra, hogy az oktatásban a nők továbbra is hátrányos helyzetűek. A nők nagy létszámú beáramlásával az érettségi, majd a nemek szerinti iskolai eredményesség és a férfi hátrány hipotézis felsőoktatási diploma presztízse csökkent.

Emellett megjelenik az oktatásban a vertikális és horizontális szegregáció is nemenként, ami a nőket szintén hátrányos helyzetbe hozhatja. A nők beáramlásával folyamatosan csökken a feminizálódó szakmák presztízse, illetve a nők számára a jól fizetett szakmákhoz való hozzáférés. A

továbbiakban az oktatás területével foglalkoztak, ahol kimutatható a lányok viszonylagos előnye. Arra a kérdésre keresték a választ, hogy milyen a fiúk és lányok eredményessége a közép és felsőfokú oktatásban, és hogyan befolyásolja ezt a diákok kulturális és anyagi háttere. *(Fényes 2009)* Különböző oktatási fokokon dolgozó pedagógusok viszonyulásában eltérés mutatkozik. Az óvodapedagógusok attitűdje pozitívabb, s felfelé haladva az iskolafokokon egyre kevésbé az. Az újra való fogékonyság és befogadás mértékét tekintve az a tapasztalatunk, hogy az óvodapedagógusoké a legaktívabb csoport. A pedagógus továbbképzések érdeklődő, nyitott, tanulni akaró és fejlődni képes alanyai legnagyobb számban óvónők. Ennek egyik oka vélhetően az, hogy ők munkakörükben fogva óhatatlanul többet őriznek meg kreativitásukból. Felfelé haladva az iskolafokokon egyre inkább az ismeret átadás, versenyeztetés lesz a domináns munkamódszer, s ez árt az érdeklődésnek. Az értékelés állandó kényszere beszorítja a pedagógusokat, kevesebb idejük és energiájuk marad az új ismeretekre.

A férfi pedagógusok identitásának alakítására nagy hatással van az a társadalmi szinten jelenlevő elképzelés, hogy az ő feladatuk az iskolákban a hatalom és az erős irányítás megjelenítése, az elnőiesedett környezetben egyfajta ellensúly biztosítása, továbbá az, hogy szerepmódként szolgáljanak, főként az egyszülős családban felnövő gyerekek számára. Ezen tradicionális kulturális képek megjelenítése, például a sportos testalkat, a megfelelő ruházkodás vagy a műszaki tárgyak iránti érdeklődés. *(Krajcsovics 2001, Kovács 2011)*

	Férfi	Nő	N
Agrártudományi	46,79	53,21	577
Bölcsészettudományi	28,40	71,60	1 141
Gazdasági	37,05	62,95	1 301
Informatikai	92,33	7,67	600
Jogi és igazgatási	40,08	59,92	504
Műszaki	80,23	19,77	1 502
Művészeti	46,49	53,51	299
Művészetközvetítői	27,06	72,94	85
Nemzetvédelmi és katonai	59,00	41,00	100
Orvos- és egészségtudományi	38,51	61,49	509
Pedagógiai	7,07	92,93	198
Sporttudományi	50,00	50,00	102
Társadalomtudományi	33,58	66,42	402
Természettudományi	44,83	55,17	551
Összesen	49,56	50,44	7 871

*2. ábra: A férfiak és nők aránya képzési területenként
(Felvételi tájékoztató 2011, Fényes Hajnalka)*

Az ábrán látható, hogy a nők a társadalmi (66,4%-uk), pedagógiai karokon (92,3%-uk), művészeti karokon (53,52%), bölcsészettudományi területeken (71,6%-uk) mutatnak magasabb tendenciát. Míg a férfiakat az informatikai (92,33%-uk), műszaki (80,23%-uk) és nemzetvédelmi szakokon (59%-ukat) látjuk kimagaslónak.

Feminizáció

*„Ha a szerepek szétválnak, és betöltésük feltételei nincsenek
összehangolva, akkor a nők valóban nem lehetnek egyszerre jó
anyák, ideális házassági partnerek, teljes értékű munkavállalók,
hatékony közéleti emberek.”*

(Ferge Zsuzsa)

Röviden tekintsük át, hogy hogyan változott feministák gondolkodása a nemek közötti különbségekről és hasonlóságról. A feminizmus első hulláma a nemek jogegyenlőségét állította a középpontba, így biológiai különbségek vizsgálatát sem erőltették annyira, hiszen ez pont ellentétben állt a céllal, hogy a nőket is ugyanazok a jogok illessék meg, mint a férfiakat. A nőtanulmányok második hulláma a társadalmi esélyegyenlőséget: a nők számára lehetőség biztosítását igényelte férfi életpályák befutására, ebben az időszakban leginkább azt próbálták meg bebizonyítani, hogy a nők is „képesek” ugyanazokra a munkákra, amire a férfiak. A különbségek vizsgálata tehát arra korlátozódott, hogy bebizonyítsák, ezek a különbségek nem is léteznek. Az 1990-es évek fejleményei alapvető változásokat jeleznek: a „férfi tanulmányok” megjelenésével az a kérdés fogalmazódik meg, hogy milyen korlátokat állít az egyén szabadságának, önérvényesítésének útjába a társadalmi nemi szerepek rendszere, miért és hogyan sújtja ez a férfiakat éppúgy, mint a nőket. A társadalmi nem, immár nem a helyzetük megjavítását szorgalmazó nők számára probléma csupán, hanem a férfiak számára is. A nemi szerepekkel kapcsolatban megjegyezhető, hogy a nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiák fellazulásának és a nők „öntudatra” ébredése nemcsak rájuk, hanem a férfiakra is hatással lesz, és véleménye szerint, ez a hatás pozitív. Azáltal, hogy a nők érdeklődési köre tágul és új foglalkozások nyílnak meg számukra, a férfiakra vonatkozó szerepelőírások is veszítenek korlátozó jellegükből. Ahogy az előzőekből is látható, a nemi szerepek tanulása csecsemőkorban kezdődik, és az egész életen át tart. Általában három, jól elkülöníthető szakaszt szoktak megkülönböztetni ebben a fejlődési folyamatban: Annak megtanulása, hogy mi a helyes és helytelen viselkedés a fiúk és a lányok számára, annak a koncepciónak az elsajátítása, amelynek segítségével meg tudjuk ítélni, mi tekinthető helyes és helytelen férfi és női magatartásnak. Illetve a felnőttkori viselkedés alkalmazkodása ahhoz, hogy tradicionálisan mit tart a társadalom helyes is helytelen viselkedésnek

a két nem számára.

Ám a nemi szerepek vizsgálatának eredményei teljesen elkerülik a pedagógiai elméletet és az iskolai gyakorlatot, egyedül a feminista gondolkodók azok, akik megpróbálják ezeket az elméleteket összhangba hozni a pedagógiával. Az iskolásokkal szemben támasztott elvárásokban elméletileg nem fogalmazódik meg különbség a nemek között, minden iskola deklaráltan igyekszik az egyenlőséget, az egyforma bánásmódot és az esélyegyenlőséget biztosítani. A gyerekek az iskolában nemcsak a tanulói szerepet sajátítják el, hanem az elvárt viselkedéssel és tevékenységi formákkal együtt kapják meg azokat a befolyásoló ingereket, amelyek a társadalmi nemi szerep tanulását irányítják és megszilárdítják. Ilyen egyértelmű hatás például a tanítók által a fiúkkal és lányokkal kapcsolatos eltérő magatartás, amelyet kutatások is igazoltak. A fiúkat az iskolában többször dicsérik meg tudásukért, míg a lányokat jó magaviseletükért, szidást viszont a fiúk a rosszkodásért kapnak, míg a lányok a helytelen válaszokért. Ezzel a fiúkban azt erősítik az iskolai évek, hogy önállóan is lehetnek okosak, tehetségesek, bár lehet, hogy néha engedetlenek, a lányok pedig megtanulják, hogy bár kevesebbet tudnak, de ezt jó magaviseletükkel kompenzálhatják. Ennek hatásait még az egyetemistákkal végzett kísérletek is igazolják. A nőtudomány egyik legfőbb területe a női pszichikum fejlődésének tanulmányozása, amely arról tanúskodik, hogy a nők nagyobb értéként ismerik el a másokkal való együttműködés készségét, a másokról való gondoskodást.

Az oktatást a nőtudomány szemszögéből vizsgálódó kutatók véleménye az, hogy a nők ezen (akár biológiailag, akár pszichikailag vagy társadalmilag befolyásolt) tulajdonságaik miatt kétszeresen is hátrányba kerülnek az iskolában, de különösen a felsőoktatásban. Ha elfogadjuk a feminista gondolkodásmódot, és vele együtt azt a nézetet, hogy a nemi szerepeket mi magunk alakítjuk ki magunknak, és mind a tanár, mind a diák cselekvő részese a folyamatnak, akkor könnyen eljuthatunk ahhoz a következtetéshez, hogy a szocializációs folyamat irányítható és befolyásolható olyan módon, hogy kiiktatható legyen a sztereotípiás gondolkodás átörökítése általában és nemekre nézve egyaránt. Jól látható, hogy az óvodás gyermekek nemi szerepekre és „munkamegosztásra” vonatkozó ismereteinek nagy része a saját családjukban tapasztaltakon alapul. (Valamint a mesékben, és bármilyen más módon (televízióban látott rajzfilmekben, filmekben, egyéb műsorokon keresztül) közvetett formában eljutó mintákon alapszik.) De kétségtelenül érdemes lenne megvizsgálni, hogy a napközbeni ellátás keretei között, a különféle

intézményekben, ellátóknál gondolnak-e ezekre a szempontokra, tudatosítják-e saját szerepük jelentőségét, és vajon a szakmai képzés során kitérnek-e erre egyáltalán. Egyre világosabb, hogy a nemek közötti pszichológiai különbségek mindegyikére és minden, vonatkozására nem képes egyetlen elmélet magyarázatot adni, és minden próbálkozás felveti a biológiai-szociális, öröklött, környezeti tényezők szerepének kérdését. Szinte bizonyos, hogy a válasz is - is: a biológiai, öröklött és a szociális, környezeti tényezők együttesen állnak az egyéni változatosság, és a nemi különbségek hátterében. Az eddigi kutatások, vizsgálatok és kísérletek eredményei mind azt támasztják alá: a nemek közötti átlagos különbségek sokkal kisebbek és jelentéktelenebbek, mint a nemeken belüli egyéni változatosság.(Csaba, 2009)

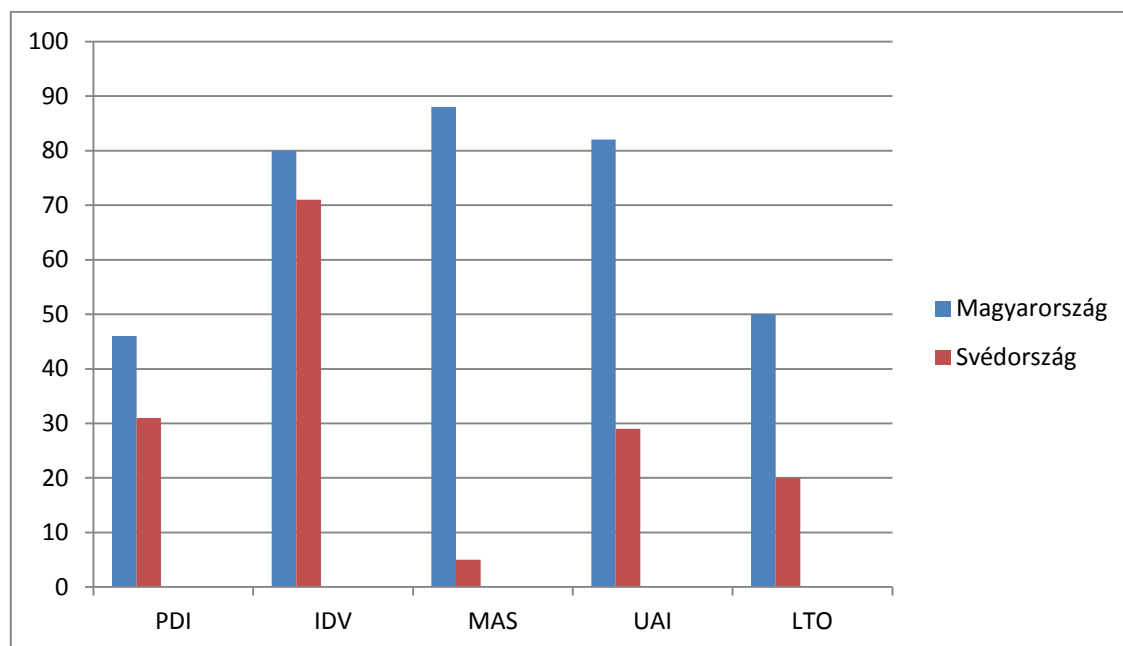
Feminin/Maszkulin értékek

Hofstede szerint mindkét nem mutathat a másakra jellemző jegyeket. Véleménye szerint, egy társadalom akkor maszkulin, amikor a nemek érzelmi szerepei világosan elkülönültek a férfiakétól, a férfiaktól elvárják, hogy magabiztosak, kemények legyenek, az anyagi siker érdekében fáradozzanak, a nők pedig szerények és gyengédek legyenek, és az élet minőségével törődjenek. Egy társadalom akkor feminin, amikor a nemek érzelmi szerepei között átfedés van: a férfiakkal és nőkkel szemben is elvárás az, hogy szerények, gyengédek legyenek és az élet minőségével törődjenek.(Geert Hofstede é.n.)

Összehasonlított két országot (Svédországot Magyarországgal) feminin és maszkulin értékeket vizsgálva. Különböző megállapításokra jutott. Svédországban a magas érték azt mutatja, hogy a társadalmat a verseny, a teljesítmény és a siker hajtja előre, ahol a sikert a győztes határozza meg. Ez egy olyan értékrend, amely az iskolában kezdődik, de végigkíséri és meghatározza a társadalmi-szervezeti magatartást (maszkulin társadalmak). A rendszerben, az alacsony érték azt jelenti, hogy a társadalom domináns értékeit a másokkal való törődés és az életminőség képviselik. A feminin társadalmak olyan közösségek, ahol az életminőség a fontos és a tömegből való kiemelkedés nem csodálatra méltó. A hangsúly nem az egyéni teljesítményen, hanem a közös munkán van (feminin társadalmak). A kulcskérdés itt az, hogy mi motiválja az embereket: hogy a legjobbak akarnak-e lenni (maszkulin), vagy szeretik-e, amit csinálnak (feminin) Ebben a rendszerben Svédország 5 pontos és így feminin társadalom. A feminin társadalmakban fontos,

hogy fennmaradjon a magánélet/munka közötti egyensúlyt és biztosan mindkettő része legyen az életnek. Egy hatékony vezető támogatja a beosztottjait és a döntéseket velük együtt, őket bevonva hozza meg.

A vezetők konszenzusra törekszenek és az emberek értékelik az egyenrangúságot, az összetartozást, szolidaritást és munkakörülményeik jó minőségét. A konfliktusokat tárgyalással és kompromisszummal oldják fel és a svédek arról ismertek, hogy hosszan vitáznak, míg el nem érik a konszenzust. Kedveltek az ösztönző programok, mint például a szabadság, rugalmas munkaidő és munkahely. Az egész kultúra az „arany középút” elvén alapszik, ami valami olyasmit jelent, hogy nem túl sok, nem túl kevés, nem túl kiemelkedő, mindent csak mértékkel. Az arany középút biztosítja, hogy mindenkinek legyen elég és senki se nélkülözzön. Egy skandináv koncepció, amely arra tanítja az embereket, hogy ne dicsekedjenek, vagy ne próbálják magukat mások fölé emelni. Magyarországon a magas érték azt mutatja, hogy a társadalmat a verseny, a teljesítmény és a siker hajtja előre, ahol a sikert a győztes határozza meg – egy olyan értékrend, amely az iskolában kezdődik, de végigkíséri és meghatározza a társadalmi-szervezeti magatartást (maszkulin társadalmak). Ebben a rendszerben az alacsony érték azt jelenti, hogy a társadalom domináns értékeit a másokkal való törődés és az életminőség képviselik. A feminin társadalmak olyan közösségek, ahol az életminőség a fontos és a tömegből való kiemelkedés nem csodálatra méltó – a hangsúly nem az egyéni teljesítményen, hanem a közös munkán van (feminin társadalmak). A kulcskérdés itt az, hogy mi motiválja az embereket: hogy a legjobbak akarnak-e lenni (maszkulin), vagy szeretik-e, amit csinálnak (feminin). Magyarország 88 pontos ebben a rendszerben és így maszkulin társadalomnak számít. A maszkulin társadalmakban az emberek a „munkáért élnek”, a vezetőktől elvárják, hogy határozottak, magabiztosak, ellentmondást nem tűrőek legyenek, a hangsúly az igazságosságon, a versenyen és az egyéni teljesítményen van.

3. ábra: Két ország társadalmi különbsége (%) Forrás: Geert Hofstede

Látható számunkra, hogy a magyar társadalmat a munka hajtja előre, míg a svéd társadalom lakói pedig a munkát és a magánéletet egyenrangú félként kezelik. Mindkét értelemben nemek kötik őket egybe. Történelemből, intézményekről, családról, mintákról, számarányokról, megállapítható, hogy hogyan működnek különböző országok társadalmi helyzete.

Gyermekgondozók és nevelők

A Men in Childcare (Férfiak a gyermekellátásban) elnevezésű szervezet célja férfiakat segíteni abban, hogy kisgyermekgondozóként és nevelőként tudjanak dolgozni. A Men in Childcare 2003. évi konferenciáján tartott beszédében kifejtette, hogy a gyermekek számára kifejezetten hasznos lenne, ha a kisgyermekellátás intézményei jobban reprezentálnák a társadalmat: „Gyermekeknek többféle követhető modellre van szükségük a fejlődésük során. Ha a kisgyermekellátásban és az általános iskolai oktatásban változatlanul a nők dominálnak, akkor a gyermekeknek továbbra is hiányozni fog a férfi modell, a férfiak pedig egy nagyon sok pozitív élményt nyújtó foglalkozás lehetőségét veszítik el. A Men in Childcare ugyanúgy elismeri a sokszínűség és sokrétűség fontosságát, mint a munkaerő képzettsége iránti igényt. Szeretnék több

férfit látni a kisgyermekellátásban, annak érdekében, hogy megcáfolhassuk: ez valahogyan "női munka".

Azok a férfiak, akik a gyermekek nevelését vállalják, nem mások, mint édesapák. Az édesanyák partnerei, a tágabb család tagjai, tanítók és tanárok, iskolai napközi ellátásban dolgozók, bölcsődei és óvodai ellátásban dolgozók és nevelőszülők. Kérdés, hogy hasznára válik-e valakinek, ha férfiak dolgoznak a gyermekellátásban. A férfiak és a nők hozzáállása a dolgokhoz különböző, tehát a gyermekeknek hasznos a férfi nézőpontot is megismerni. Minél inkább kiegyensúlyozott a nők és férfiak aránya a dolgozók körében, annál inkább megvalósulhat az egyes kérdések több szempontú megvitatása. Mindezekon kívül, az édesapák is jobban feloldódnak, ha úgy érzik, valakivel „egy nyelven beszélnek”. A gyermekeknek szintén jó, ha férfiak is foglalkoznak velük, hisz sokan közülük egyszülős háztartásban nőnek fel – a házasságok fele válással végződik –, és talán nem is találkoznak férfival középiskolás korukig. Sokat beszélünk a kulturális különbségekről, ugyanakkor elhanyagoljuk a nemek közti különbségek figyelembevételét. Kutatási eredmények szerint az édesapák gyakran nagyon „nőiesnek” találják a bölcsődéket és az óvodákat. Szerintük nem igazán férfi-barát a környezet. Az ilyen típusú gondoknak az orvoslását segítené, ha több férfi dolgozna ezekben az intézményekben. Ezen kívül a férfiaknak gyakran adódnak nehézségeik a gyermeknevelésben, ám nem keresnek segítséget e téren. Az öt évnél fiatalabb gyermekek ellátásában dolgozókkal folytatott rendszeres konzultációk azt sugallják, hogy egy kiegyensúlyozottabb férfi-nő arány megkönnyítené a különböző nézőpontok és megközelítések megfogalmazását. Alkalmat adnának egy-egy problémafelvetés, illetve kérdés különböző perspektívából való megvitatására, vagyis mindkét szempont (férfi és női) érvényesülhetne a vita során.

A kialakult vélemények, a képzési struktúra, a kereset, az elszigeteltség, a támogatás hiánya, a politikai akarat és a félelem. Ezek orvoslását szolgálja a fiúk részére nyújtott pozitív pályaválasztási tanácsadás még iskolás korban. A fizetések emelése és a dolgozók elnevezésének megváltoztatása (adott esetben, a széles körben elterjedt „gondozónő” és „óvónő” kifejezések helyett a semleges „gondozó” és „óvodapedagógus” használata) jelentősen hozzájárulhat a feminin megítélés megszűnéséhez. A férfiak csak akkor mennek a gyermekellátásba dolgozni, ha hívják őket. Mi jellemző azokra a férfiakra, akikkel a Men in Childcare kapcsolatba került? 2001 januárja

óta a szervezet közel 500 férfi kisgyermekgondozói, nevelői képzéséért volt felelős. Ezek a férfiak az élet legkülönbözőbb területeiről érkeztek, bank menedzserektől az autóbusszofőrökig. Nagyon kevesen dolgoztak közülük korábban gyermekekkel, a többségük nem gondolta, hogy erre valaha is sor kerülhet. Jó példát állíthatunk tehát az apukák elé. Ami mindenképp fontos, hogy az adott társadalmunkat értelmezve figyeljünk fel a pozitív változásokra.

Képzésük-támogatásuk

A Men in Childcare tevékenységét jellemzi, hogy nem változtatta meg a rendszert, hanem azon belül keresett lehetőségeket a férfiak segítésére. Nem változtatott a képzés rendszerén sem, de módosította a képesítés megszerzésének módját. Nem emelte a fizetéseket, de remélték, hogy a javulás hamarosan megtörténik e téren is. Nem javítottak a munkakörülményeken, de támogatást tudtak nyújtani! Minek köszönhető tehát a szervezet sikere? Felhívásaikkal és hirdetéseikkel közvetlenül a férfiakat szólították meg. Gyorsan reagáltak a megkeresésekre. A képzés minden szakaszában tartották a kapcsolatot a férfi hallgatókkal, és támogatták őket. A képzés teljes folyamatát biztosítani tudták számukra. Ezen kívül jó kapcsolatokat alakítottak ki a képzőhelyekkel. A férfiak támogatását többféle módon valósították meg. Egyrészt konzulenseket neveztek ki számukra, akik egyéni segítséget és tanácsadást nyújtottak. Másrészt a hallgatókkal telefonon is tartották a kapcsolatot, és szükség esetén, ily módon is támogatták őket. Találkozókat szerveztek számukra a főiskolai előadókkal. A teljes idős hallgatóknak anyagi támogatást tudtak biztosítani, a tanfolyami hallgatóknak pedig a részvétel díját fedezték. A férfiak megszólításához a médiát használták, nem hagytakoztak csupán szórólapokra. Naponta és hetente adtak fel hirdetéseinket. Emellett rádióban is többször megszólaltak, valamint internetes honlapot működtettek. A képzési struktúrába három szinten tudtak belépni. Egyrészt heti kétnapos akkreditált bevezető, felkészítő tanfolyamot tartottak azok számára, akik érdeklődnek, de nem ismerik a gyermekgondozói, nevelői munkát és képzést. Másrészt teljes idős, „gyorstalpaló” lehetőséget biztosítottak, ami hetente egy estét vett igénybe. Harmadszor, teljes idős vagy részigidős képzésben való részvétel lehetőségét biztosították, ami heti két este elfoglaltságot jelentett. Segítettek megoldani a hétfégi és nyári elhelyezéseket, gyakorlatokat is. Azoknak a skót főiskoláknak, ahol a gyermekellátásban dolgozók szerezhették meg képesítésüket, korábban csak

2-3 férfi hallgatója volt, de többüknek egy sem. 2002 és 2003 között, a Men in Childcare tevékenységének köszönhetően, megváltozott a helyzet. A 2331-es teljes hallgatói létszámból 37 férfighallgató volt, ami 1,5%-ot jelentett. 2003 és 2004 között pedig a létszámok alakulását a következő összehasonlító táblázat mutatja: Összefoglalva tehát, a Men in Childcare 2001 óta több mint 500 fő képzését támogatta, akik közül 25, képesítéssel rendelkező férfi már gyermekellátásban dolgozik, hetvenen pedig még a képzés különböző szintjein tanulnak.

Az Apák klubja Edinburgh-ban működő projekt, melynek keretében a gyermeküket egyedül nevelő, illetve az elvált és a gyermekükkel láthatások során találkozó apákat segítik különböző programok szervezésével. Ezek közt vannak olyanok pl. kirándulások, amelyeken az apák a gyermekükkel, gyermekeikkel együtt vehetnek részt, másokat csak az apák részére szerveznek, valamint folyik egyéni tanácsadás. Az Apák klubjának beindítását az a felismerés vezérelte, hogy nagyon kevés támogató program létezik kizárólag férfiak számára. Ki jár az Apák klubjába? Gyermeküket egyedül nevelő apák, elvált és a gyermekkel láthatások során találkozó apák, valamint gyermekek. Valamennyink számára jó lehetőséget nyújt a klub tevékenységeiben való részvétel: a gyermekek hasznosan tölthetik el idejüket az édesapjukkal; az apák találkozhatnak másokkal, akik hozzájuk hasonló helyzetben vannak, tehát jobban érzik magukat; az apák férfiak társaságában lehetnek.

Az Apák klubjába többféle módon lehet bekerülni. Elsősorban saját jelentkezés alapján, de a védőnők, orvosok, szociális munkások, családsegítő központok és önkéntes, civil szervezetek is irányíthatnak oda férfiakat. Elsősorban aktív, mozgásos programokat kínálnak, mivel meggyőződésük, hogy a férfiak elsősorban az ilyen tevékenységekben vesznek részt szívesen. A közös kirándulásokon kívül a klub szakemberei egyéni támogatást és tanácsadást biztosítanak, csoportos beszélgetéseket szerveznek, és szükség esetén megteremtik más szervezetek szakembereivel való megbeszélések lehetőségét. A klub létrehozásakor férfi szakembereket alkalmaztak, akik több támogató szervezet munkájába kapcsolódtak be. Kifejezetten a gyermeküket egyedül nevelő apákat célozták meg, és úgy gondolták, hogy inkább aktív programokat és nem beszélgetéseket kezdeményeznek. Egészségügyi témákban is a rendelkezésükre álltak. Jelenleg a támogató-segítő tevékenységünk gyermeknevelési tanácsadásra, különböző szolgáltatásokhoz és jogi tanácsadáshoz való hozzájutás segítésére, valamint a

férfiaknak a gyermeknevelésben és gondozásban betöltött szerepének hangsúlyozására és népszerűsítésére terjed ki.(*Spence 2005*)

3. Kutatás

Vizsgálatom a férfiak óvodapedagógusi pálya választását és a pályán maradásának kérdése volt, melynek célja a férfi pedagógusokkal kapcsolatos szülői vélekedések feltárása. Dolgozatom tárgya, hogy miként jelent meg a férfiak társadalmi, munka szerepe a magyar közvélekedésben. Illetve, hogy az óvodás gyerekek (3-6 éves korosztály) és szüleik számára mennyire fontos, hogy férfi, avagy női óvodapedagógus foglalkozik velük.

Hipotézis

Feltételezem, hogy a biológiai nemnek „megfelelő” énkép a nemekkel kapcsolatos tradicionálisabb attitűdökkel jár együtt. Adataim alapján bízom benne, hogy megállapítható, hogy a szülők többsége örülne, ha a pályán több férfi óvodapedagógus lenne. Szükséges, hogy több férfi válassza ezt a pályát. Férfiak pályaválasztását és pályán maradását nagymértékben befolyásolja az alacsony anyagi és társadalmi megbecsültség.

A vizsgálat

Az információk összegyűjtése céljából kérdőívet állítottam össze, melynek kérdései megfogalmazásában *F. Lassú Zsuzsa-Podráczky Judit (2009)* tanulmánya illetve az Országos Felsőoktatási és Információs központ statisztikája volt a segítségemre. A kutatásomhoz felkerestem két olyan óvodát, ahol a gyermekekkel férfi-női illetve női-női pár dolgozik. A kutatást óvodáskorú gyermeket nevelő szülők körében végeztem Hajdúböszörményben, kérdőíves módszerrel. Két óvoda vett részt a kérdőíves vizsgálatomban, a hajdúböszörményi Csillagvár óvoda illetve a hajdúböszörményi Debreceni Egyetem Gyakorló óvodája. Emellett – a téma árnyaltsága miatt – négy végzett férfi óvodapedagógussal készítettem félig strukturált interjút.

A kutatási módszer bemutatása

Az empirikus vizsgálatok közül kétféle eljárással dolgoztam. Elsőként kvantitatív (kérdőíves) módszerrel (*A kérdőív megtalálható a Mellékletben*) Az elméleti háttér vizsgálata

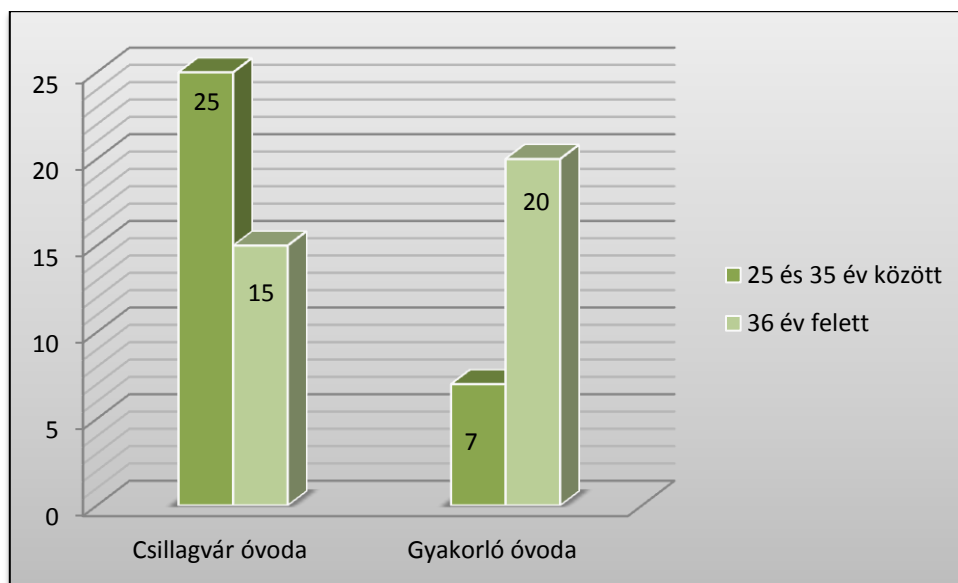
során a következő kérdésekre kerestem a választ: Elfogadják-e a megkérdezett szülők a férfi óvodapedagógusokat, alkalmasnak tartják-e őket erre a feladatra? Szükségesnek gondolják-e, hogy több férfi válassza az óvodapedagógusi pályát? Mivel indokolják mindezeket? Illetve, befolyásolja-e a pedagógus neme? Miért választott férfi/női óvodapedagógust gyermekének? A kérdőíveket a szülők otthonukban töltötték ki, majd visszajuttatták az óvodákba. A kérdések előre meghatározott szempontok alapján történtek. A 120 kiosztott kérdőívekből 67 visszaérkezett kérdőív eredményeinek feldolgozását Spss programmal végeztem. A 67 főből 27 főnek a gyermeke férfi óvodapedagógushoz jár, míg 40 főnek a gyermekét női óvodapedagógus veszi körül.

Empirikus eredmények

A Kölcsey utcai Csillagvár óvodából 40 darabot, míg a Debreceni Egyetem Gyakorló óvodából összesen 27 darab kérdőívet kaptam vissza. Nemek szerint megnézve válaszadóimat, a Csillagvár óvodából a nők 57,5%-uk, férfiak 42,1%-uk töltötte ki a kérdőíveket. A Gyakorló óvodából pedig, nők 48,1%-uk míg a férfiak 51,9%-uk volt.

A Gyakorló Óvodában a szülők 11,1%-uk az elvált, míg ugyanebben az óvodában 89%-uk házasságban él a 100%-ból. Pozitívum, hogy ebben az óvodában az elvált szülők gyermekei férfi modellel is találkozhatnak a hét mindennapjaiban. A Csillagvár óvodában 90%-uk házasságban, 2,5%-uk egyedülálló és szintén ennyi arányban (2,5 %) elvált. Illetve 5%-a válaszadóknak özvegy. A későbbiekben ez azért lehet érdekes, mert az egyedül álló szülők nagy része is nő. Az ezredfordulót követő években megkötött 44–46 ezer házasság az 1970-es évek jellemző évi 90–100 ezer közötti házasságkötésnek már a felét sem érte el. 2011-ben, amikor a 35 750 házasságkötés 0,6 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbi szintet, ami 230-cal több pár hivatalos egybekeléséből adódik. Jelentősen megváltozott a házasságra lépő párok életkor szerinti összetétele. Tizenéveseket csak elvétve találni a házasulók között, de erősen visszaesett a 20-as éveikben járó fiatalok körében is a házasságkötések gyakorisága. 2011-ben csak az „érettebb korú” 35–49 éves felnőtt férfiak és nők házasságkötései szaporodtak érdemben az előző évhez képest. Mindemellett a nőknél a 20-as évek második felében, a férfiaknál a 30-as évek elején a leggyakoribb a házasságkötés. A fiatalon elmaradt házasságokat egyre kevésbé tudják

ellensúlyozni a 30-asok és 40-esek gyakoribb házasságkötései. E jelenség mögött nemcsak a halasztó-halogató magatartás, hanem a házasságon alapuló párkapcsolattal szembeni tartózkodás és a kisebb elkötelezettséggel járó élettársi kapcsolatok térhódítása húzódhat meg. 2009. július 1-től a családi állapot új kategóriával, a bejegyzett élettársi kapcsolattal bővült. A 2009. év második felében 67 bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítettek, 2010-ben pedig 80 ilyen párkapcsolatot anyakönyveztek. 2011-ben az újonnan bejegyzett élettársi kapcsolatok száma csaknem a felére 45-re csökkent. Ezek közül 24 férfi és 21 női pár volt, az esetek 40 százalékánál budapesti lakosok. A férfiak átlagosan 37,7 évesen, a nők 34,2 évesen kezdeményezték a hivatalos eljárást. A férfiaknál átlagosan 6,4 év, a nőknél 6,0 év volt a korkülönbség. (KSH 2012)

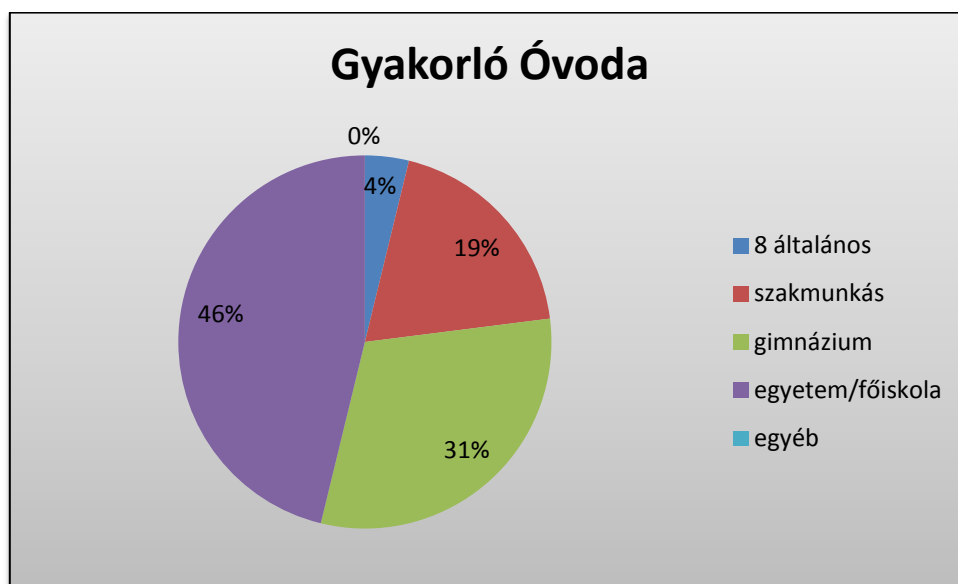
3. ábra: A kitöltő szülők életkora (fő)

Az ábrán (3. ábra) megkérdezett szülők életkora 25-36 év között volt, nagy részük (25 fő) nekik a gyermekük a Kölcsey utcai Csillagvár óvodába jár. Hasonló arányban (20 fő) ezeknek a szülőknek a gyermekei a Gyakorló óvodába járnak.

4. ábra: A Csillagvár óvodában kitöltő szülők iskolai végzettsége százalékos arányban (%)

A kördiagramon látható, hogy ebben az óvodában a szülők szakmunkás végzettséggel rendelkeznek a legtöbben (35%-uk). Valamivel, kisebb arányban gimnáziumi (27,5%) míg egyetemi illetve főiskolai végzettséggel a szülők 17,5%-a rendelkezik.

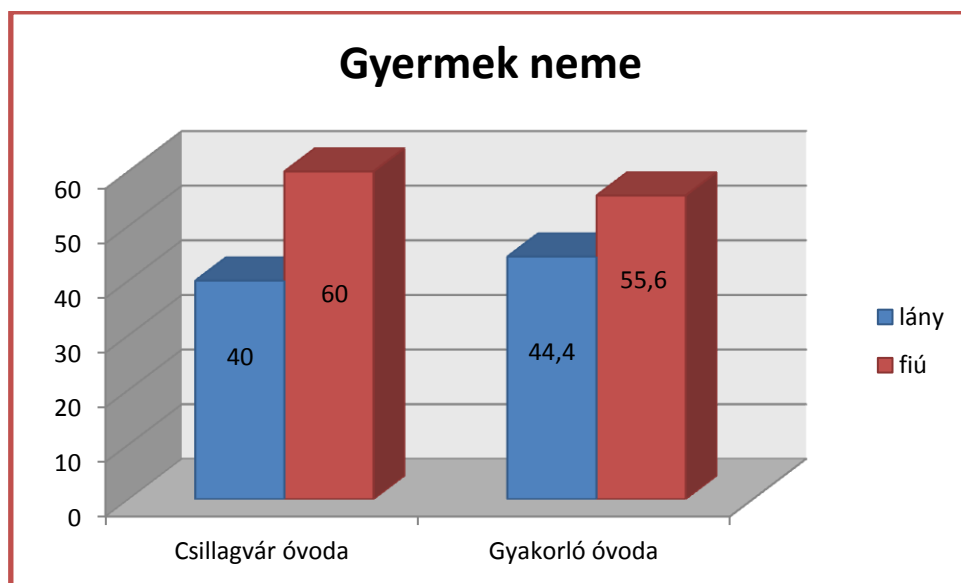

5. ábra: A Gyakorló óvodában kitöltő szülők iskolai végzettsége százalékos arányban (%)

Látható (5. ábra), hogy a válaszadók majdnem fele (46%-uk) diplomával rendelkezik. Majd hasonló arányban pedig (31%) gimnáziumi végzettséggel.

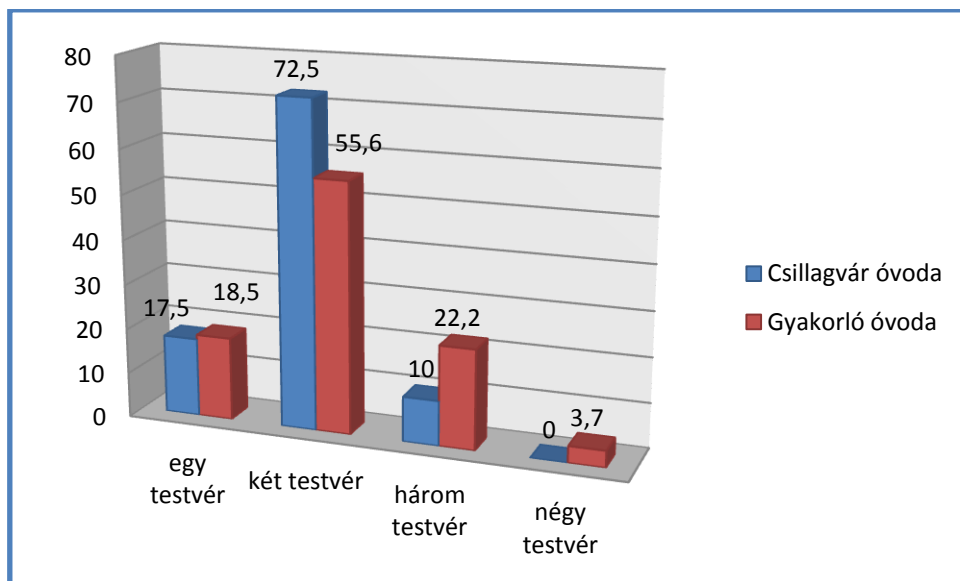
A népesség iskolai végzettségével párhuzamosan a munkaerőpiac szereplőinek iskolai végzettsége is emelkedik, így a foglalkoztatottak képzettség szerinti számában és összetételében is folyamatos változás tapasztalható. Ugyanakkor e tekintetben jelentősebb területi differenciáltság érzékelhető, összefüggésben a területenként eltérő gazdaság szerkezettel is. Országosan 2010-ben a foglalkoztatottak összességében stagnáló létszámán belül az érettségizettek és a diplomások száma mutatott némi növekedést, az előbbinél alacsonyabb végzettségűeké pedig mérséklődött, részben a generációs cseréből adódóan. A gimnáziumban, illetve egyéb középiskolában végzett foglalkoztatottak száma Dél- Alföldön bővült legnagyobb (5,9%-os) mértékben, és a központi régióban valamint a gazdaságilag fejlettebb dunántúli régiókban is növekedés történt. Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön ugyanakkor az érettségizett foglalkoztatottak száma 2–4%-kal visszaesett. Ez utóbbi területeken azonban jóval az átlagot meghaladóan emelkedett a diplomás foglalkoztatottak száma.

A felsőfokú végzettségűek körében csak Közép- és Nyugat-Dunántúlon volt kimutatható (5–6%-os) fogyás. A legfeljebb az általános iskola 8. osztályát végzett foglalkoztatottak száma – a közfoglalkoztatással összefüggésben – csak Észak-Magyarországon haladta meg az egy évvel korábbit, szakmunkás vagy szakiskolai képesítéssel pedig Észak-Alföldön, Dél- és Nyugat-Dunántúlon dolgoztak többen, mint 2009-ben. A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti összetétele Közép-Magyarországon sajátos. A diplomások aránya itt a legmagasabb (33,2%), ami a középfokú végzettségűek ugyancsak átlag feletti arányával társul, az ennél alacsonyabb végzettségűek terhére. Ugyanakkor a szakmunkások foglalkoztatottakon belüli aránya a dunántúli régiókban volt a legmagasabb (36% körüli). (KSH 2010)

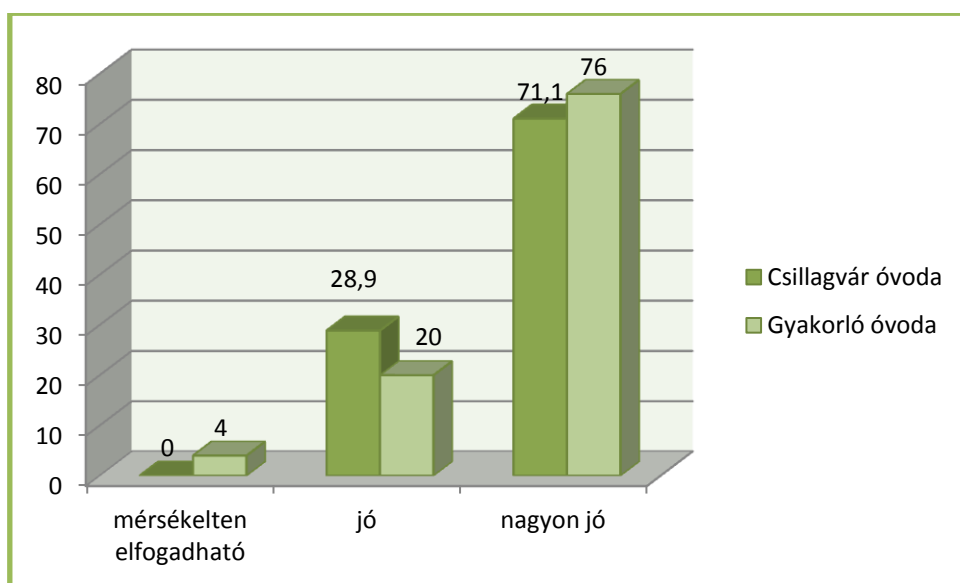
6. ábra: A szülők gyermekének neme óvodánként százalékos arányban (%)

A fent látható diagram ábrázolja, a kitöltő szülők gyermekeinek nemét. A születések száma először 1998-ban csökkent százezer alá, majd az ezredfordulót követően ingadozással tarkítva, de alapvetően alacsony szinten, 94,6 és 99,9 ezer között mozgott. 2010-ben jelentős vissza esés történt, amikor 6,3 százalékkal, mintegy 6100 újszülöttel kevesebb jött világra, mint az azt megelőző évben, és a születésszám csak kismértékben haladta meg a 90 ezret. 2011-ben mérsékeltebb ütemben, de folytatódott a csökkenő trend, és ennek következményeként a születésszám először esett 90 ezer fő alá. A 2011. évben regisztrált 88 050 újszülött 2,5 százalékkal, 2285 gyermekkel volt kevesebb az előző évinél, és a legalacsonyabb születésszám a hazai népmozgalmi statisztika elmúlt 136 éves történetében. A visszaesés nem volt egyenletes a szülő nők korcsoportjait tekintve. A 35 évesnél fiatalabb nők valamennyi korcsoportjában csökkent a gyermekvállalás gyakorisága, a legnagyobb mértékben 5,6 százalékkal a 25–29 évesek körében. A 35–44 éves nők esetében viszont a korábbi trendek folytatásaként kismértékű emelkedés mutatkozott. Ez utóbbi korosztályú nők 2011-ben közel 1500 gyermekkel többet hoztak világra, mint egy évvel korábban, de ez messze nem tudta ellensúlyozni azt a hiányt, amit 35 évesnél fiatalabb nők mintegy 3800 fős születésszám kiesése okozott (KSH 2012)

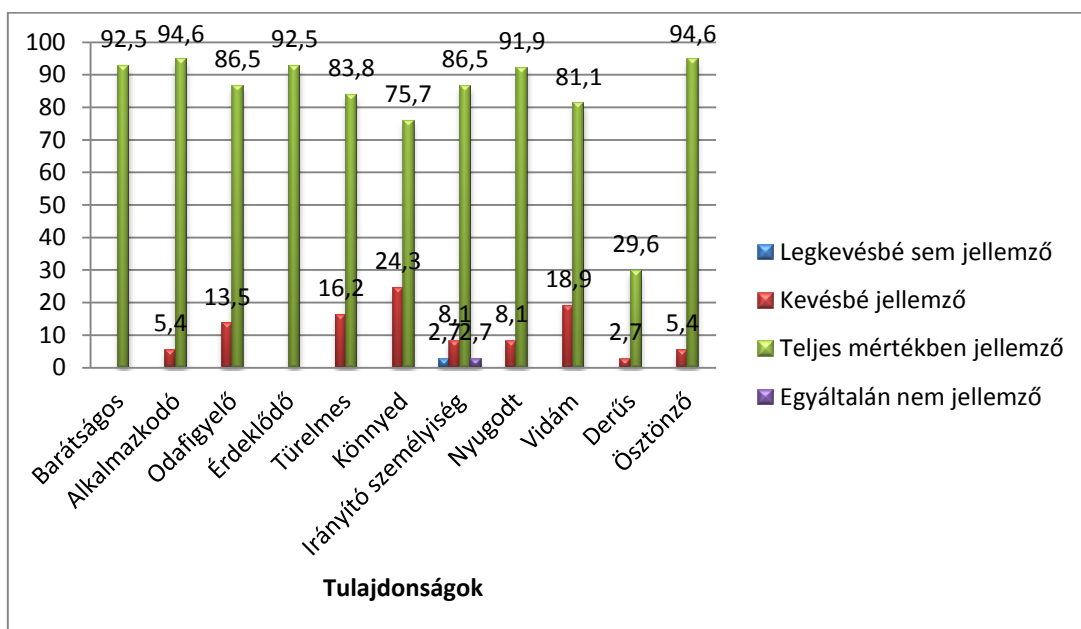
7. ábra: A kérdéses gyermekek testvéreinek száma százalékos arányban (%)

Azok a gyermekek, akik a Gyakorló óvodába járnak 55,6%-nak van két testvére. Míg 72,5%-nak szintén két testvére van, ők a Csillagvár óvodába járnak. Hasonló a két óvodában azoknak az aránya, akiknek két testvérük van 17,5% illetve 18,5%. A Gyakorló óvodában 22,2%-nak van három testvére a másik óvodában viszont mindössze 10%-nak. Azok, akik ötven vannak testvérek, számuk kevés, 3,7%.

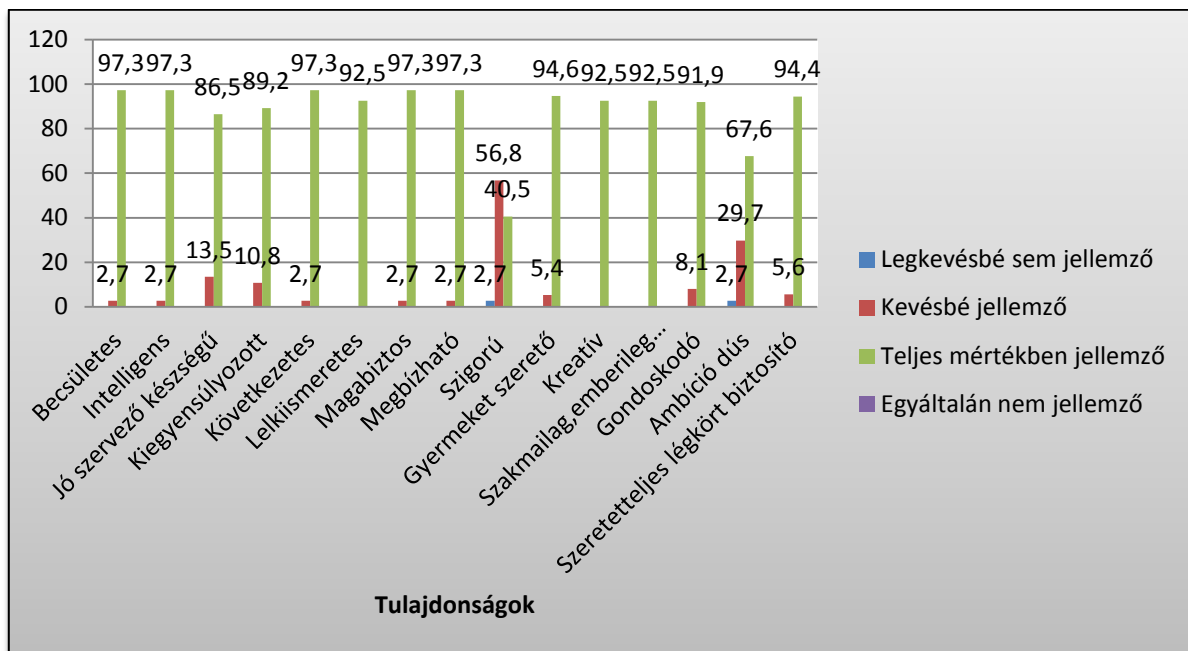
8. ábra: Az óvodapedagógus és a gyermek kapcsolata százalékos arányban (%)

A következőkben arra kerestem a választ, hogy vajon mennyire hasonlít, vagy mennyire különbözik a gyermek kapcsolata a női óvodapedagógusukkal vagy a férfi óvodapedagógusukkal. Az oszlop diagram (8. ábra) jól láthatjuk, hogy „nagyon jó” a kapcsolatuk a gyermekeknek férfi óvodapedagógusukkal (76%). Míg a nőknél ugyanez 71,1%. A „jó” a férfiaknál mindössze 20%, míg a nőknél 28,9%. Érdekes eredmény, a férfi óvodapedagógusnál a kapcsolat, a megkérdezett szülők 4%-a szerint „mészként elfogadható”.

9. ábra: A jó óvodapedagógus személyiségjegyei a Csillagvár Óvodába járó gyermekek szülői véleménye alapján (%)

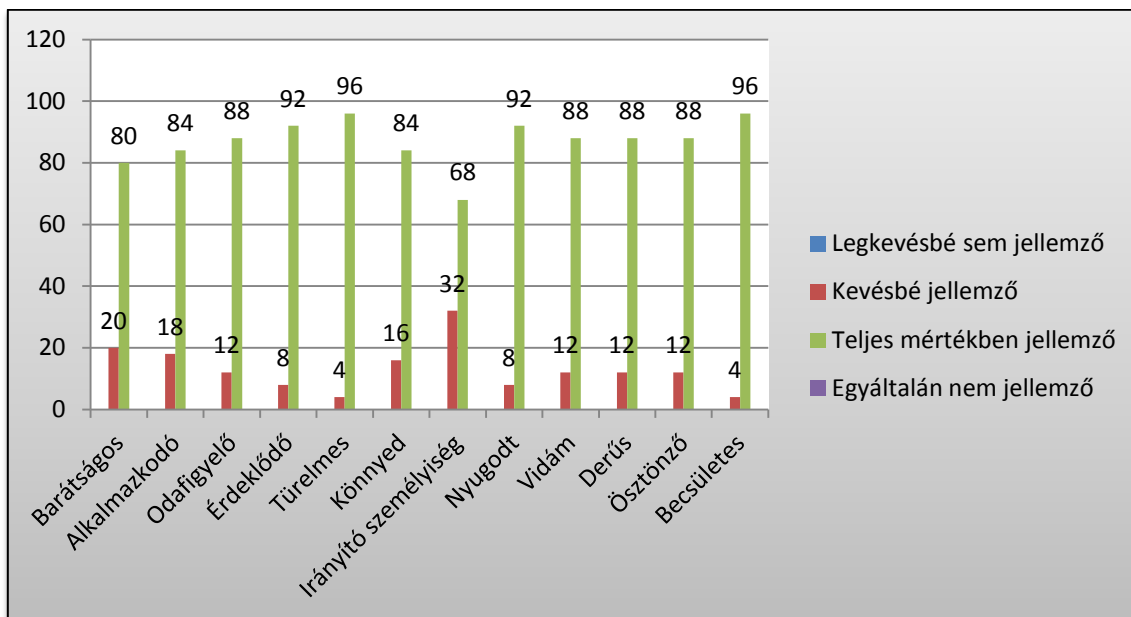
Egy óvodapedagógusnak (legyen nő vagy férfi) nagyon sok személyiségjeggyel kell rendelkeznie. Azonban nyilvánvaló, hogy mindenkinek lehetnek gyengeségei és erősségei. Nagyon sok személyiségjegyet említhetünk, ami jó, ha megtalálható egy óvodapedagógusban. Ilyen például az azonosulás, az együttérzés, az érzelmi biztonságot adó, hiteles kommunikáció, a hatni tudás képessége, a kreativitás, a gyors reagáló képesség, a szervező képesség, a kezűgyesség, a figyelem megosztás képessége.

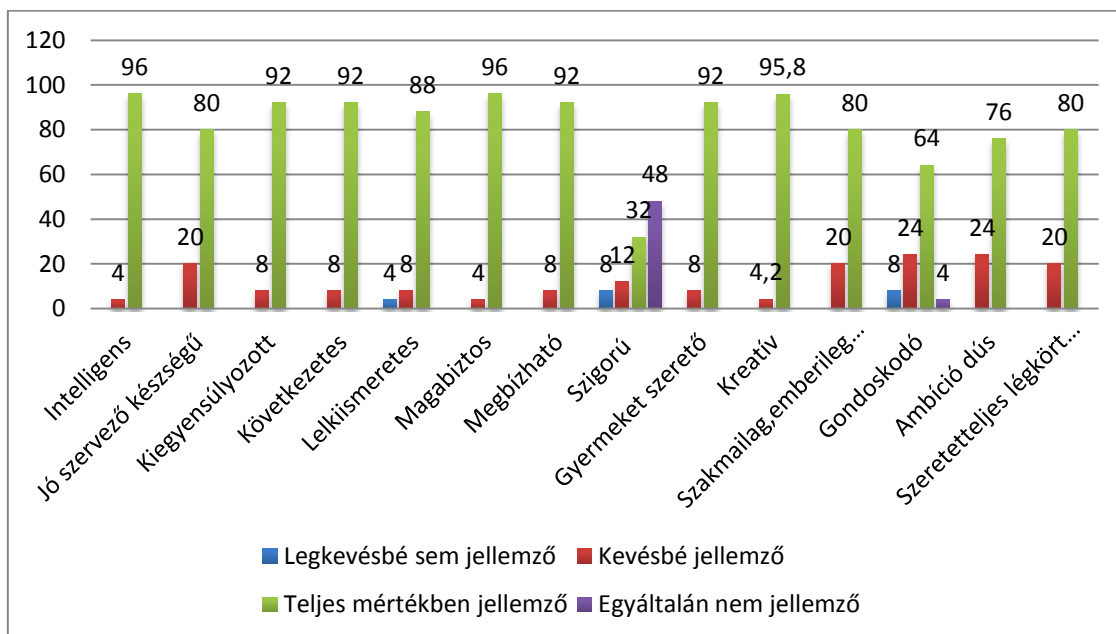
10. ábra: A jó óvodapedagógus személyiségjegyei a Csillagvár Óvodába járó gyermekek szülői véleménye alapján (%)

A képességekről nagyon sok mindent lehet tudni, de talán a legfontosabb, hogy a pedagógus képességeit sokan együtt említik a játésképesseggel. Ezek a felnőtt egyéni vonásainak, jellemző attitűdjének meghatározó jegyivel kiegészülve érvényesülnek. Ilyen képességek lehetnek például a szervező képesség, a tettetés képessége, vagy az érzelmi gazdagságnak a kifejezési képessége.

Fontos, hogy az óvodapedagógus minél több személyiségjegynek és képességnek legyen a birtokában és mindig teljes személyiségével vegyen részt, mert így elérheti, hogy a gyerekeknek a teljes személyiségére hasson. A hatni tudás képessége épp ezért az egyik legfontosabb személyiségvonás. Ezért fontos az, hogy megfelelő legyen a példamutatása akár cselekedeteiben, akár beszédében. A nevelés nem lehet eredményes akkor, ha a nevelőből hiányoznak a következő személyiségjegyek: emberszeretet, lelkiismeretesség, türelem, empátia, önzetlenség, a másság elfogadása, áldozatkészség, önismeret, önkontroll és a felelősségvállalás.

11. ábra: A jó óvodapedagógus személyiségjegyei a Debreceni Egyetem Gyakorló Óvodába járó gyermekek szülői véleménye alapján (%)

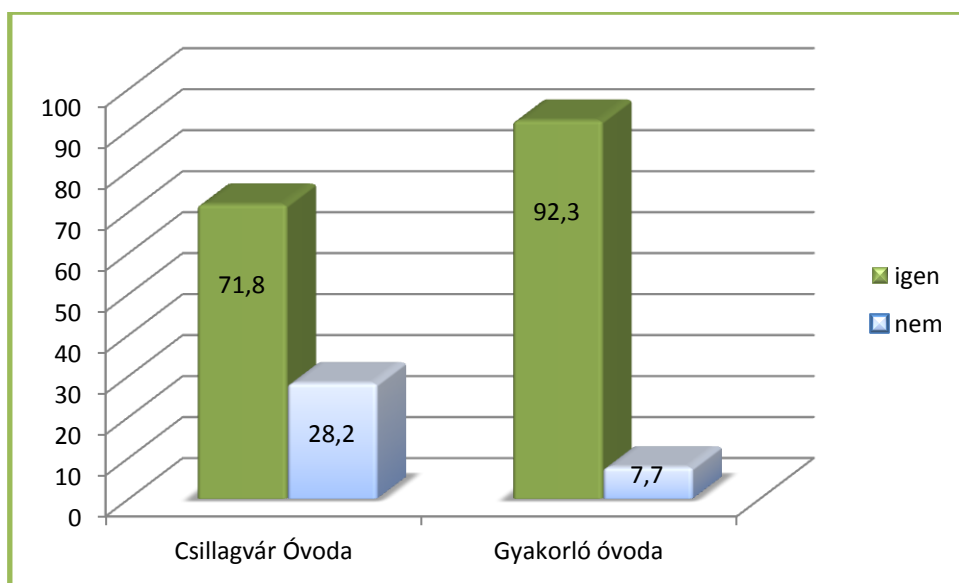

12. ábra: A jó óvodapedagógus személyiségjegyei a Debreceni Egyetem Gyakorló Óvodába járó gyermekek szülői véleménye alapján (%)

A jó óvodapedagógus kiválasztása azonban sok szempontot magába foglalhat. Az általunk megkérdezett szülők a legtöbb általunk felsorolt óvodapedagógusi erényt fontosnak tartották mind a két óvodában, ahogy ez a 10,11,12,13. ábrán, a zöld oszlop grafikonokon látható.

Amennyiben az óvodapedagógus kiválasztásában nem fontos annak neme, vajon hogyan fogadnák a szülők, ha gyermeküket, férfióvó látná el.

Azoknak a gyermekei, ahol nincsen férfi óvodapedagógusi minta, a Csillagvár óvodában 35 fő azt válaszolta, hogy „Nem volt választási lehetőségünk, nem nemek szerint választottunk óvodát és pedagógust. Míg a Gyakorló óvodából visszkapott kérdőívek közül frappánsan megfogalmazta az egyik szülő véleményét:”Ideálisnak egy férfi-egy nő óvodapedagógust tartok, hisz egymás kiegészítői, mint egy jó házasságban.”

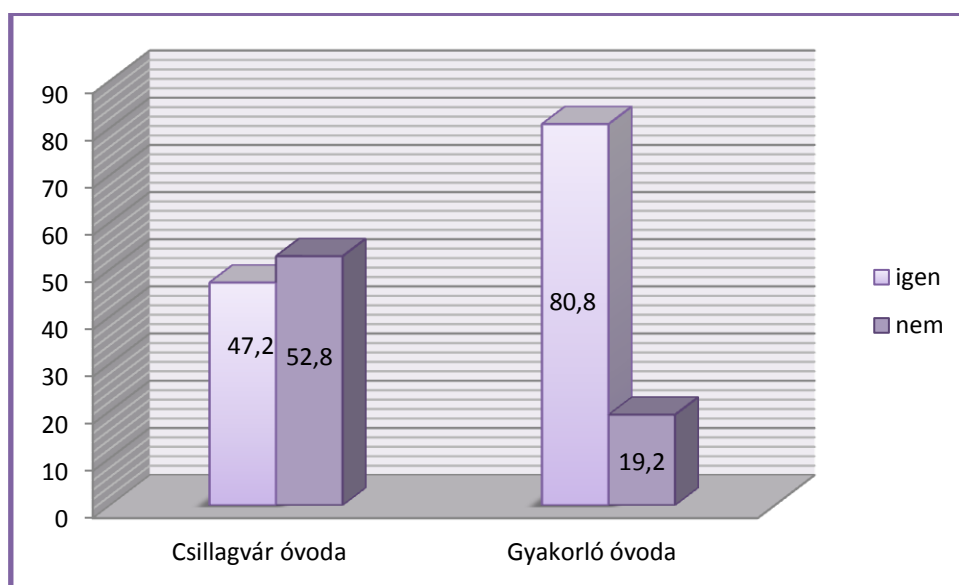

13. ábra: A szülők alkalmasnak tartják-e a férfiakat óvodapedagógusi pályára?(%)

Egyértelműen megállapítható az oszlop diagram alapján, hogy a vélemények szerint, alkalmasnak vélik a férfiakat mind a két intézményben erre a munkakörre. Szeretnék kiemelni néhány válaszadómat:Ha egy férfi is lehet otthon gyeden, gyesen akkor ilyen alapon miért ne lehetnének óvó bácsik a mai világban.”„Férfiaknak sokszor több a türelmük, de ugyanakkor lehet, hogy néha a tekintélyük és a gyerekek jobban is tartanak tőlük.”Ezeket a válaszokat azoktól a szülőktől kaptam,

akiknek a gyermeke még nem látott csoportjában férfi óvodapedagógust. „A férfi egy kicsit tovább marad gyerek, mint egy nő, s nagy szerepet játszhat a felnőtt korban kialakult apa szerepnél is, a nemi szerepek, hogy kiegyenlítődjenek!” Ezt a választ viszont már olyan szülőtől kaptam, akinek a gyermeke férfi óvodapedagógushoz jár és ezt a konzekvenciát szűrte le.

Arról, hogy hogyan vélekednének, vagy vélekedtek a szülők, amikor megtudták/megtudnák, hogy férfi óvodapedagógusuk lenne/lett gyermeküknek, hasonló képen vélekedtek a két óvoda válaszadói. Azaz, 23 fő válaszolta azt, hogy: „Nem bánnám, ezen a tipikusan nőies pályán nem lenne baj, ha gyermekeimnek édesapjukon kívül az óvodában is találkoznának a csak férfiak által tanúsítható mintákkal és példákkal.” (Csillagvár óvodába járó gyermek szülője) Míg a Gyakorló óvodából 20 fő nagyon örült neki: „Hisz mindenképp pozitív ez, hogy a másik nem képviselője is részt vesz a gyermekek fejlesztésében, nevelésében, mégpedig azért, mert egy másik nézőpontot, látásmódot testesít meg!”

14. ábra: A szülők szükségesnek tartják-e, hogy több férfi óvó válassza ezt a pályát?(%)

Az oszlop diagram (14. ábra) ábrázolja, hogy igen is szükség van a férfiakra ebben a szakmában is, hisz Magyarországon az óvodákban 1% alatti, az általános iskola alsó tagozatán pedig 10% alatti a férfi pedagógusok aránya. A pedagógus pálya elnőiesedése, mint probléma nem új keletű téma az oktatással foglalkozó szakemberek körében azonban a téma empirikus vizsgálatai főleg az utóbbi

évtizedben kezdődtek, s mára rendkívül nagyszámú eredmény látott napvilágot. A legtöbb, bár sok tekintetben egymásnak ellentmondó eredmény az iskolai teljesítmény, főleg az olvasás, szövegértés tekintetében született. A fiúknak férfi tanítókra, modellekre van szükségük, hogy az olvasást ne tekintsék nőies elfoglaltságnak, ezáltal nőjön olvasási kedvük és kompetenciájuk, ami fontos összetevője az ismeretek elsajátításának, megszerzésének.

A tanító nemét ugyanis nem találták szignifikáns tényezőnek a gyermekek fejlődésében, sokkal inkább a tanítói tevékenység, az oktatás-nevelés folyamatának minősége mutatott összefüggést a képességek és készségek fejlődésével. Ezzel ellentétben, amely 24 000 nyolcadikos tanuló iskolai teljesítményének és az őket tanítók nemének együtt járását vizsgálta, arra az eredményre jutott, hogy a fiúk (és lányok is) jobban teljesítenek, ha azonos nemű tanító vagy tanár tanítja őket. Az átlagos másfél éves olvasási teljesítménybeli eltérés, amely a fiúk hátránya a lányokkal szemben, egyharmadával csökkenne, ha legalább 1 évig férfitanító tanítaná az olvasást (anyanyelvet) a fiúknak. Bár a nemzetközi kutatások nem bizonyítják meggyőzően a férfitanítók előnyös hatását a fiúk iskolai teljesítménye vonatkozásában, az iskolai beilleszkedés és magatartási nehézségek terén sokkal egyértelműbbek a férfi minta pozitív hatásai. (F. Lassú -Podráczky 2009)

Interjúk bemutatása

Az interjúk (A vázlat megtalálható a Mellékletben) elemzése a férfi óvodapedagógusok véleménye alapján történtek. A válaszok egyénileg értékelhetők és értelmezhetők, közös pontok találhatók. A válaszadók közvetlen környezete nem vélte elfogadhatatlan ténynek, hogy hozzátartozójuk óvodapedagógusi pályát választ. Napjaink óvodáiban elvétve ugyan, de találkozunk férfi-pedagógussal. Jelenlétük az óvodában, az ott folyó nevelésben megosztja a vélekedéseket. (Perlai 2009)

„(...) mivel ez elég régen volt abban az időben az senkinek föl sem merül, hogy ezt a szakot válassza, az volt neve az intézménynek, hogy óvónőképző ez egy eleve kizáró ok volt. Megosztotta környezetem a pályám választását, édesapám egyáltalán nem szerette volna. Édesanyám igen, hisz neki is ez volt a szakmája. Akkor kezdett komolyra fordulni a dolog, amikor beadtam a jelentkezési lapomat az igazgató úrhoz a gimnáziumba, hogy egyáltalán érdemes-e beadnom? Ha úgy is el

fogják utasítani, akkor úgyis máshova adom, de hála istennek örömmel fogadták, mindenkinek derűt kiváltó volt.”(Interjúalany1.)

„A pedagógia irányába mindig is elkötelezett voltam, először tanító- tanárképzésre gondoltam, majd a középiskolában választottam mégis az óvodapedagógiát, így a közvetlen környezetem, vagyis a rokonok, közeli barátok egyáltalán nem lepődtek meg, amikor megtudták, milyen pályát választok. Sőt, támogatták a döntésemet.” (Interjúalany2.)

„Közvetlen környezetemben nem váltott ki különösebb meghökkenést. Édesanyám óvónő, ezért gyermekkorom óta ebben a környezetben nevelkedtem, szerettem az óvoda hangulatát, most is jól érzem magam a gyerekek között. Szerintem ezen nem kellene különösebben meglepődniük az embereknek, bár amikor megkérdezik, hogy mivel foglalkozom és válaszolok, mindenki mosolyog és látszik rajtuk, hogy nem számítottak rá, aztán az általános reakció, hogy „kell is a férfi pedagógus az óvodákba”. A másik véglet, hogy azt mondják, „de jó neked, egész nap csak játszol”(Interjúalany3.)

Arról, hogy hogyan vélekednek a férfióvók arányairól és növelésükről, több pozitív és jó gondolat merült föl válaszadóimban. Az Országos Köznevelési Intézet felmérése szerint az utóbbi tíz évben a köznevelésben dolgozó pedagógusok átlagéletkora és a nők aránya nőtt, képzettségük átlagos szintje viszont csökkent. Ennek a következménye, hogy a fiatalabbak többségének főiskolai végzettsége van.

„A ténylegesen óvodapedagógusként dolgozó férfiak száma igen csekély Magyarországon, legutóbbi információm szerint 70 körüli a számunk. Szerintem többen vannak azok a férfiak, akik megszerezték a szakmát, de más pályán helyezkedtek el. Úgy tudom, a fővárosban dolgoznak a legtöbben, vidéken pedig jóval ritkábban találkozni óvó bácsival. Véleményem szerint jót tenne a hazai nevelés színvonalának a férfiak arányának növelése az óvodákban. Először az óvodapedagógusok társadalmi megítélésén, presztízsén lehetne változtatni. Sokan azt sem tudják, hogy diplomával lehet valaki óvodapedagógus. Fórumokon, nyílt napokon lehetne tájékoztatni a diákokat a szakmáról. Külön lehetne hangsúlyozni, hogy van és volt a világon és Magyarországon is férfi óvodapedagógus, lehet választani ezt a szakmát egy férfinak is, a nélkül, hogy

megkérdőjeleznék nemi identitását. Mert ez ma nem feltétlenül egyértelmű mindenkinek.”(Interjúalany2.)

„... úgy gondolom, hogy a férfiaknak az életben és a társadalom által elvárt elsődleges szerepe a családfenntartás, tehát a mai pedagógus bérek nem vonzóak egy átlagos fiatalnak, és ez nem is olybá tűnik, hogy változni fog. Sőt, nem is tudom hány éve nem emelkedtek a bérek, nagyon nehéz ezzel a kezdő fizetéssel elindulni az élet rögös útján.” (Interjúalany3.)

Nagyon sok személyiségjegyet említhetünk, ami jó, ha megtalálható egy óvodapedagógusban. Ilyen például, az következetesség, kiegyensúlyozottság, az érzelmi biztonságot adó, alkalmazkodó az ambíciókkal teli pedagógus, a hatni tudás képessége, a kreativitás, a magabiztosság, a szervező képesség, a kezűgyesség, a figyelem megosztás képessége, a gazdag fantázia, a játszásra való beállítódás, a kapcsolatteremtő képesség stb. Fontos, hogy az óvodapedagógus minél több személyiségjegynek és képességnek legyen a birtokában. Mindig teljes személyiséggel vegyen részt, mert így elérheti, hogy a gyerekeknek a teljes személyiségére hasson. (Hegedűs 2010)

„Semmiképpen nem tanító. Az egyik, ami mindenképpen minta, olyannak kell lenni, mint egy igazi családanya, minden olyannal kell foglalkozni, ami az anyai szerepben benne van. Kötelesség az alapja. Én csinálom dolgokat, ami köti hozzám a gyerekeket.(...) a harmadik szerep: pszichológusnak is kell lenni.” (Interjúalany3.)

(...) a szakirodalom különböző kompetenciáit, amely egy pedagógus számára nélkülözhetetlen. Nyilván, mind igaz, és szükséges, de a lényeg az lehet, hogy elkötelezett legyen a hivatása iránt, tisztelje a gyermeket, tisztelje az embert, tisztelje az egyént, és szakmailag törekedjen a lehető legjobbra.” (Interjúalany2.)

A nők hajlamosabbak negatív előítéleteket táplálni a tőlük szociálisan különböző férfiakkal szemben olyankor, amikor éppen termékenyek, ami arra utal, hogy ezeknek az előítéleteknek részben biológiai háttere van. A megkérdezett férfiaktól egyöntetű véleményt kaptam miszerint, nem volt “hátrányuk” nehézségük, azért mert ők férfiak ebben a szakmában.

“Hospitálásom során úgy érzem soha nem volt olyan gondom, amely abból következett volna, hogy férfi vagyok. A fegyelmezés nem volt az erősségem, de ezt csupán személyiségem hiányosságaként

tudnám megjelölni. Munkám során egyszer találkoztam egy óvónővel, akinek voltak fenntartásai irányomban, egyfajta előítélete volt a férfiakkal szemben, mert korábban találkozott egy óvó bácsival, aki szerinte komolytalanul állt a szakmához.” (Interjúalany2.)

Mint már említettem dolgozatom elején, fontos, hogy az óvodapedagógus minél több személyiségjegynek és képességnek legyen a birtokában és mindig teljes személyiségeivel vegyen részt, mert így elérheti, hogy a gyerekeknek a teljes személyiségére hasson. (Hegedűs 2010)

“... amit utólag tudtam meg, hogy kivel fogok dolgozni az óvodában? Ma már nyugdíjasok ők. A legidősebb legtapasztaltabb óvónőhöz raktak be. Amiből ugye az következett, hogy elismert óvónő mellett nem sok sansza van az embernek. De amit az élet hozott érdekes, hogy minden évben más csoportban dolgoztam.” (...) (Interjúalany2.)

Utalást tennék az előző vizsgálataimra, miszerint láthattuk, hogy abba az óvodába jár több egyedül nevelő szülő gyermeke is, ahol férfi veszi körül a gyermekeket. (11,1%)

“Azért tartom fontosnak, hogy a gyerekek lássanak férfi mintát óvodás korban, mert szociális fejlődésükben ez a korszak az egyik legmeghatározóbb a viselkedésformák elsajátításának tanulását illetően. Nem is muszáj, hogy kövessék azt, de mintaként, példaként jelenjen meg a „férfi”, ha a családban már nem is, legalább az intézményben. Meg kell adni számukra a lehetőséget, egy harmonikusan működő családszerű csoport megismerésére (itt gondolok az óvónő, óvó bácsi, gyerekek kapcsolatrendszerére), hogy tapasztalhassa a nemek közti együttműködés példáját.” (Interjúalany2.)

Válaszadóim közül mindenkitől azt választ kaptam, hogy ismét e pálya mellett döntenének, ha újra pályát kellene választaniuk.

“Ha ismét választhatnék pályát, akkor is az óvodapedagógiával kezdeném. Nem bántam meg, hogy ezt tanultam, és hogy óvodapedagógusként dolgozom.” (Interjúalany2.)

“Nagyon valószínű, egész biztos, az, hogy a kisgyerek első éveiben részt venni az szerintem nem hasonlítható semmi máshoz, olyan fantasztikus érzés, (...) nem cserélném semmiféle Nobel díjra.” (Interjúalany1.)

4. Összegzés

A XXI. században azt láthatjuk, hogy még mindig túlnyomó részt nők foglalkoznak ezen a pályán, pedig ahogy a felmérések is mutatják egyre több az elvált és egyedül álló szülő, és egyre nagyobb szükség lenne a férfimodellre az óvodában. A vizsgálataim alapján megállapítható, hogy azoknak, akiknek férfi az óvodapedagógusa ugyan olyan jó véleményük volt, mint azoknak, akiknek nő óvodapedagógusuk van. Vannak különbségek az óvodapedagógusok között, mégis pont ettől lehetne jól működő az a rendszer, ha férfiak és nők együtt dolgoznának, hisz kiegészítik egymást. "Egy férfi és nő pont jó párosítás!" : "Ideálisnak egy férfi-egy nő óvodapedagógust tartok, hisz egymás kiegészítői, mint egy jó házasságban." Mint ahogy válaszadóim véleménye is mutatja, kellenek a férfiak óvodapedagógusi pályára! Vannak, olyan szülők és talán mindig lesznek is, akik nem bíznák férfiakra a gyermekeik nevelését, viszont mégis hajlandóak lennének férfi óvodapedagógushoz íratni gyermeküket. Ennek a dolgozatnak kutatásai nők és férfiak véleményén alapult. Azoknál a gyermekeknél, ahol egy apa vagy férfimodell részt vesz a folyamatos nevelésben, azoknál a gyermekek nagyobb értelmi kompetenciával rendelkeznek, erősebb az önkontrolljuk és kevésbé hajlamosak a nemi sztereotípiákat elfogadni.

Felhasznált irodalom

Andorka Rudolf (2001): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris 2001.

Csaba Réka (2009a) Nemi szerep -játék két felvonásban. Család gyermek ifjúság c. folyóirat 2009/3 szám (14-15.)

Csaba Réka (2009b) Nemi szerep két felvonásban c. Cikk. Család, gyermek, ifjúság c. folyóirat. XVIII.évf 2009/4. szám (9-11.)

Czeizel Endre (1985): A nők biológiai „természete” és társadalmi lehetőségei. In: **Koncz Katalin** (szerk.): Nők és férfiak. Hiedelmek, tények. Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 21– 50.

F. Lassú Zsuzsa-Podráczky Judit (2006): A férfiak alkalmassága és szükségessége a tanítói pályán a szülői vélekedések tükrében. 2. o http://www.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/FLassu_Podraczky_ferfitanitok.pdf Letöltés dátuma, ideje: 2012.nov ember 20.15:15

F. Lassú Zsuzsa – Podráczky Judit (2009). A férfiak alkalmassága és szükségessége a tanítói pályán a szülői vélekedések tükrében. Pedagógusképzés, 2009/4. 2-3.

Fényes Hajnalka (2009) Nemek szerinti iskolai eredményesség és a férfihátrány hipotézis. Magyar Pedagógia 109.évf. 1. szám 77–87.

Fényes Hajnalka (2011): A felsőoktatásban tanuló férfiak és nők tényleges mobilitása, státuszinkonzisztencia a nők oktatásbeli és munkaerő-piaci helyzete között. Felsőoktatási Műhely 1-18. http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FeMu/2011_03/FEM_2011_3_79-96.pdf Letöltés dátuma, ideje: 2012.november 5.13:28

H. Sas Judit (1984): Nőies nők és férfias férfiak. A nőkkel és a férfiakkal kapcsolatos társadalmi sztereotípiák élete, eredete és szocializációja. Akadémiai Kiadó, Budapest.1984

Hegedűs Gábor (2010): Múltja volt! Vajon jövője lesz? (A férfi óvodapedagógusokról és helyzetükről) Szakdolgozat. Debreceni Egyetem Gyermekevelési és Felnőttképzési Kar Könyvtár

Hofstede, Geert (2008): Kulturák és szervezetek-az elme szoftvere.4. fejezet
www.dercsilla.hu/wp.../08/HOFSTEDE_3_maszkulin_FEMININ. PDF Letöltés dátuma, ideje:
2012.október. 25. 14:32

Hofstede, Geert (é.n.): The Hofstede Centre <http://geert-hofstede.com/hungary.html> Letöltés
dátuma. Ideje:2012.december 11.11:23

Kovács Edina (2011): A tanári identitás alakulása a társadalmi nemi szerepek tükrében. In: **Kéri Katalin** (szerk.): Társadalmi nem és oktatás. Konferenciakötet, PTE BTK „Oktatás és társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs. [http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu
/books/keri-katalin-szerk-tarsadalmi-nem-es-oktatas-2011/htm/kovacsedina.htm](http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/books/keri-katalin-szerk-tarsadalmi-nem-es-oktatas-2011/htm/kovacsedina.htm). Letöltés dátuma,
ideje:2012.szeptember29.13:45

Kovács Mónika (2007): Nemi sztereotípiák, nemi ideológiák és karrier aspirációk *Educatio*,
2007/3. 99-103. www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomssor/416 Letöltés dátuma, ideje:
2012.szeptember 25.13:45

*Központi Statisztikai Hivatal: Magyarország 2006. Budapest, 2007. [http://portal.ksh.hu/pls/
ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2006.pdf](http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2006.pdf) Letöltés dátuma, ideje: 2012. November 26.15:54*

*Központi Statisztikai Hivatal. (2011) [http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg
/nepmoz11.pdf](http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz11.pdf) Letöltés dátuma, ideje: 2012.december 27.15:22*

*Központi Statisztikai Hivatal.(2010) 2-4. [http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/
regiok/orsz/foglalkoztatassregkul10.pdf](http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/foglalkoztatassregkul10.pdf) Letöltés dátuma, ideje: 2012.december 27.15:34*

Krajcsovicz Ágnes (2001): Attitűdmérés a minőségbiztosításról *Iskolakultúra* 2001/4. sz. 54-55.

Perlai Rezsőné (2009): Férfipedagógusok az óvodában. *Óvodai nevelés*.2009/62.évf. 3. sz. 91-92.

Ranschburg Jenő (2011): Pszichológiai Rendellenességek
<http://www.scribd.com/doc/76682459/Ranschburg-Pszichologiai-rendellenessegek> Letöltés
dátuma, ideje: 2012.december 13.08:56

Spéder Zsolt (2011/1) Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon In: **Pongrácz Tiborné** (szerk.) KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest 129-138.

Spence, Kenny (2005) Férfimunka? Női munka? Kisgyermek gondozása és nevelése c. konferencia 1-5.

Melléklet

Kérdőíves felmérés

Kedves Szülők!

Katonka Antónia Rózsa vagyok, végzős hajdúböszörményi óvodapedagógus hallgató. E kérdőív szakdolgozatom kutatási része. Arra kérem Önt, hogy válaszaival járuljon hozzá munkámhoz. Kérem, húzza alá a véleménye szerint helyesnek ítélt válaszát. Köszönöm segítségüket!

1.Neme?

Nő

Férfi

2.Életkora?

25 év alatt

25-35 év között

36 év felett

3.Családi állapota?

Egyedülálló

Házas, élettársi kapcsolatban él

Elvált

Özvegy

4.Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

8 általános

szakmunkás

gimnázium

egyetem/főiskola

egyéb

5.Jelenleg van-e munkahelye?

1. Nincsen és nem is volt
2. Korábban volt, de most jelenleg nincsen
3. Igen, van

6.Milyen nemű gyermeke?

Fiú

Leány

7.Hány gyermeke van?

.....

8. Kérem, jelölje meg, hogy melyek azok a vonások, amelyek jellemzik gyermeke óvodapedagógusát?

	Egyáltalán nem jellemző	Legkevésbé sem jellemző	Kevésbé jellemző	Teljes mértékben jellemző
1. barátságosan, következetesen határozott (szabályokban)	1	2	3	4
2. alkalmazkodó	1	2	3	4
3. odafigyelő	1	2	3	4
4. érdeklődéssel fordul gyermeke felé	1	2	3	4
5. türelmes, toleráns	1	2	3	4
6. könnyed, humoros	1	2	3	4

7. irányító személyiség	1	2	3	4
8. nyugodt, kiegyensúlyozott	1	2	3	4
9. vidám	1	2	3	4
10. derűs	1	2	3	4
11. ösztönző	1	2	3	4
12. becsületes	1	2	3	4
13. intelligens	1	2	3	4
14. jó szervező készségű	1	2	3	4
15. kiegyensúlyozott	1	2	3	4
16. következetes	1	2	3	4
17. lelkiismeretes	1	2	3	4
18. magabiztos	1	2	3	4
19. megbízható	1	2	3	4
20. szigorú	1	2	3	4
21. gyermek szerető	1	2	3	4
22. kreatív	1	2	3	4
23. szakmailag, emberileg elkötelezett	1	2	3	4
24. gondoskodó (családanya szerep betöltése)	1	2	3	4
25. ambíció dús (törekvő, elszánt)	1	2	3	4
26. szeretetteljes légkört biztosító	1	2	3	4

9.Milyen az óvodapedagógus és gyermek kapcsolata?(1-nagyon rossz,5-nagyon jó)

1 2 3 4 5

10. Alkalmasnak tartja-e a férfiakat óvodapedagógusi pályára?

Igen

Nem

Kérem, indokolja válaszát:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Mit szólt hozzá, amikor megtudta, hogy gyermekének férfi óvodapedagógusa lesz?

.....

.....

.....

.....

.....

12. Szükségesnek tartja-e, hogy több férfi óvodapedagógus válassza ezt a pályát? (Ha igen miért? , ha nem miért nem?)

Igen Nem

Miért?

.....

.....

.....
.....

13.Miért választana női óvodapedagógust gyermekének?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kedves Szülők!

Katonka Antónia Rózsa vagyok, végzős hajdúböszörményi óvodapedagógus hallgató. E kérdőív szakdolgozatom kutatási része. Arra kérem Önt, hogy válaszaival járuljon hozzá munkámhoz. Kérem, húzza alá a véleménye szerint helyesnek ítélt válaszát. Köszönöm segítségüket!

1.Neme?

Nő

Férfi

2.Életkora?

25 év alatt

25-35 év között

36 év felett

3.Családi állapota?

Egyedülálló

Házas, élettársi kapcsolatban él

Elvált

Özvegy

4.Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

8 általános

szakmunkás

gimnázium

egyetem/főiskola

egyéb

5.Jelenleg van-e munkahelye?

1. Nincsen és nem is volt

2. Korábban volt, de most jelenleg nincsen

3. Igen, van

6.Milyen nemű gyermeke?

Fiú

Leány

7.Hány gyermeke van?

.....

8. Kérem, jelölje meg, hogy melyek azok a vonások, amelyek jellemzik gyermeke óvodapedagógusát?

	Egyáltalán nem jellemző	Legkevésbé sem jellemző	Kevésbé jellemző	Teljes mértékben jellemző
1. barátságosan, következetesen határozott (szabályokban)	1	2	3	4
2. alkalmazkodó	1	2	3	4
3. odafigyelő	1	2	3	4
4. érdeklődéssel fordul gyermeke felé	1	2	3	4
5. türelmes, toleráns	1	2	3	4
6. könnyed, humoros	1	2	3	4
7. irányító személyiség	1	2	3	4
8. nyugodt, kiegyensúlyozott	1	2	3	4
9. vidám	1	2	3	4
10. derűs	1	2	3	4
11. ösztönző	1	2	3	4
12. becsületes	1	2	3	4

13. intelligens	1	2	3	4
14. jó szervező készségű	1	2	3	4
15. kiegyensúlyozott	1	2	3	4
16. következetes	1	2	3	4
17. lelkiismeretes	1	2	3	4
18. magabiztos	1	2	3	4
19. megbízható	1	2	3	4
20. szigorú	1	2	3	4
21. gyermek szerető	1	2	3	4
22. kreatív	1	2	3	4
23. szakmailag, emberileg elkötelezett	1	2	3	4
24. gondoskodó (családanya szerep betöltése)	1	2	3	4
25. ambíció dús (törekvő, elszánt)	1	2	3	4
26. szeretetteljes légkört biztosító	1	2	3	4

9.Milyen az óvodapedagógus és gyermek kapcsolata?(1-nagyon rossz,5-nagyon jó)

1 2 3 4 5

10.Alkalmasnak tartja-e a férfiakat óvodapedagógusi pályára?

Igen

Nem

Kérem, indokolja válaszát:

.....
.....

.....

.....

.....

.....

11. Mit szólt hozzá, amikor megtudta, hogy gyermekének férfi óvodapedagógusa lesz?

.....

.....

.....

.....

.....

12.Szükségesnek tartja-e, hogy több férfi óvodapedagógus válassza ezt a pályát?(Ha igen miért? ,ha nem miért nem?)

Igen

Nem

Miért?

.....

.....

.....

.....

13.Miért választott női óvodapedagógust gyermekének?

.....

.....

.....

.....

Interjú kérdéssor

- 1.Mit szolt a környezete a pálya választásához?
- 2.Kérem, meséljen a pályaválasztása körülményeiről!
- 3Mit gondol a férfi óvodapedagógusok arányairól?
- 4.Hogyan lehetne növelni a férfi óvodapedagógusok /óvodapedagógusok arányát?
- 5.Véleménye szerint milyen egy jó óvodapedagógus?
- 6.Ha újra választania lehetne, ismét-e szakma mellett döntene?
- 7.Pályája során voltak-e olyan nehézségek, amelyek számára problémát jelentettek?(példával)
- 8.Meséljen a pálya elhagyás körülményeiről!
- 9.Ön szerint miért fontos, hogy a gyermekek férfi mintát is követhessenek már óvodában?
- 10.Ön szerint szükség van-e valamiféle modernizálásra, módosításra az óvoda területén?